

תשרי
ELUL
TIŠRI
רוש חודש
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Novoroční kresba Marka Podwala.

לשנה טובה תשע"ט תכתבו ותחתמו
DOBŘÝ A ÚSPĚŠNÝ ROK 5779

KAMENŮ ZMIZELÝCH PŘIBÝVÁ

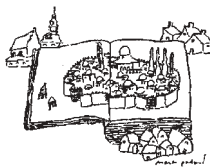
V Praze se nachází kolem tří set kamenů zmizelých, známých pod německým názvem stolpersteine. Čtenářům *Rch* asi není třeba vysvětlovat, že se jedná o mosazné destičky upevněné v dlažebním kameni a vsazované do dlažby před domy, kde před válkou bydleli lidé, kteří zahynuli během šoa. V celé republice je takto připomenuto přes tisíc obětí, v Evropě ve 22 zemích 67 tisíc zavražděných. Přehled o kamenech (ač ne zcela aktualizovaný) poskytuje česká Wikipedie, vzorně zpracované je má na své interaktivní mapě Židovská obec Brno.

S nápadem připomínat tímto způsobem bývalé sousedy přišel roku 1996 německý umělec Günter Demnig, který kameny sám vyrábí a poté i osazuje. Naposledy přijel do České republiky letos v srpnu, kdy přibyly nové stolpersteine v několika českých a moravských městech a pražských čtvrtích. Jejich pokládání se stalo malou slavností, kdy se setkávali rodinní příslušníci a přátelé z Čech a Moravy s těmi, kdo přijeli ze zahraničí. Možná se léta neviděli, nebo se dokonce setkali poprvé. Zájem projevovali i místní lidé či představitelé měst a čtvrtí. Přišel i pan Trevor Sage, Brit, který se v Praze dobrovolně stará o čištění již položených kamenů a na Facebook (www.facebook.com/stolpersteineprague) umístil mapu s pražskými památníky, k nimž z databáze na stránkách www.holocaust.cz přiřazuje fotografie lidí skrytých za kameny.

Ačkoli se (alespoň v hlavním městě) vesměs chválila vstřícnost úřadů, u nichž je třeba o možnost osadit stolpersteine žádat, procedura to není jednoduchá. Jako první je nutno oslovit Technickou správu komunikací hl. m. Prahy (či jiného města), poté odbor dopravy příslušné městské části, dále magistrát (odbor památkové péče), k žádosti se poté vyjádří Národní památkový ústav a pak znovu magistrát (správa majetku). Jakmile jsou pohromadě všechna povolení, je třeba se obrátit na firmu zajišťující technickou stránku položení kamene.

V poslední době pomáhá zájemcům Veřejně prospěšný spolek pro podporu osob dotčených holokaustem, jehož předsedou je František Bányai. Tento spolek nabízí pomoc těm, kteří mají zájem položit kameny v Praze (konzultace a možná i pomoc je schopen nabídnout i v dalších místech, která patří teritoriálně k ŽOP).

AKTUALITY

V praxi to vypadá tak, že na základě potřebných informací (doklad o posledním bydlišti ad.) a plné moci je schopen a ochoten vyřídit hromadně žadatelům potřebná povolení, zajistit logistiku a koordinaci položení kamenů ve spolupráci s panem G. Demnigem. Zájemcům pomáhá i formulovat text na stolpersteine a ověřit místo posledního bydliště. Výrobou mosazné destičky je však třeba objednat v řádném předstihu přímo u pana Demniga. Kontakt pro zájemce mimo Německo je paní Anne Thomas, international@stolpersteine.eu (lze psát anglicky, německy, francouzsky nebo rusky). Kontakt na Veřejný spolek pro podporu osob dotčených holokaustem je František Bányai – banyai@kehilaprag.cz.

G. Demnig požaduje za výrobu destičky a cestovní náklady 120 eur (platí se po položení kamene), firma, která zajišťuje položení kamenů do dlažby či asfaltového chodníku, žádá zhruba 1300 Kč, určitou částku lze věnovat spolku na benefiční účely. Příští cestu do České republiky plánuje pan Demnig na září 2019. *am*

SETKÁNÍ PO LETECH

Několik z těch, kteří před 50 lety protestovali proti okupaci Československa, se v úterý 21. srpna zúčastnilo pietního aktu u pomníku Jana Palacha na Václavském náměstí: Maďarská socioložka Ágnes Hellerová, představitel krymských Tatarů Mustafa Džemilev, anglista Viktor Fajnborg, režisérka Joanna Hellanderová, fyzik Pavel Litvinov a matematik Elijahu Rips. Litvinov, vnuk Stalinova ministra zahraničí Maxima Litvinova, je jedním z tzv. osmi statečných. Společně s Viktor Fajnborgem a dalšími sovětskými občany vyšel 25. srpna 1968 protestovat na Rudé náměstí v Moskvě. Rips se jako jednadvacitiletý student zapálil po Palachově vzoru v lotyšské Rize 13. dubna 1969. Kolemjdoucí ho uhasili. Následující-

cí dva roky pak strávil ve vězení a psychiatrických léčebnách. Po propuštění se mu podařilo vystěhovat do Izraele, kde se stal profesorem na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě. Rips a Litvinov se osobně setkali až na přednášce Petra Blažka z Ústavu pro studium totalitních režimů, která pietnímu aktu předcházela. Pozorně poslouchali, tiše stáli vedle sebe a poté si podali ruce. Setkali se poprvé. *ztis*

DĚTI DOKTORA FEDERA

Sál rady na brněnské Nové radnici hostil 25. srpna mimořádnou návštěvu. Do Brna se totiž na pár dní vrátily „děti doktora Federu“. Jde o skupinu brněnských rodáků, které v dětství spojila účast na hodinách náboženství u tehdejšího rabína Federu a kteří v roce 1968 s rodiči emigrovali na Západ. Dnes je jejich domovem Německo, Anglie, Kanada či Izrael. „Už od mládí mě fascinoval osud Čechů, kterým se podařilo překonat obtíže osudu a ještě se prosadit v zahraničí. Je mi proto velkou ctí se tu s vámi dnes setkat,“ přivítal krajany primátor města Brna Petr Vokřál. *brno.cz*

TGM A ŽIDÉ

Za přítomnosti izraelského velvyslance a jeho manželky, starosty města, správce zámku a synagogy a předsedy FŽO byla v březnické synagoze zpřístupněna ve středu 22. srpna výstava *Masaryk a Svatá země*, která představuje mnohdy dosud nepublikované fotografie a další archivní materiál z návštěvy prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka ve Svaté zemi v roce 1927. *nc*

OBSAH

- Sidra na tento měsíc **4–5**
- Více méně čtyři
- rozhovor s Evou Kosákovou **6–9**
- Campagna di Roma
- několik zastavení v okolí Říma **10–11**
- Beze všech zbytečností
- malíř David Bomberg **12–13**
- „Milá Pampeliško“ – „Lieber Hugo“
- korespondence Torberg–Haas **14–16**
- Joseph Roth jako novinář a reportér **17**
- Karel Poláček:
- Rozhovor o náboženských otázkách **18**
- Mirovice nejsou Mirovice **19**
- Carl Denis: Dvě básně **20**
- Izrael: Proč zvláštní zákon **21**
- Výběr z českých médií **22**
- Kalendárium **23**
- Zprávy, kultura, inzerce **24–27**
- Zprávy ze světa **28**

Milí přátelé,

zatímco nám se již letopočet o rok posunul, svět kolem nás ještě dlí v zajetí stého výročí založení ČSR a díky osudové osmičce v osmdesátém výročí Mnichova, sedmdesátém výročí nástupu komunismu, padesátém ruské okupace. Občané ČR jako dědicové ČSR mají tedy o čem přemýšlet, a osud tomu chtěl, že jsem přemýšlel také, byť v první řadě jako občan.

Minulého roku jsem byl požádán nakladatelstvím Paseka, abych přispěl do knížky, zachycující oněch sto let ve stu dobových fotografiích. Jako jeden ze sta autorů jsem měl dodat k jedné z nich krátký komentář. Tak jsem obratem

souhlasil a vzápětí dostal fotografii, jež mě připravila o klidný spánek na několik týdnů. První, co na ní člověka upoutá, jsou standarty SS, rozevlý praporek s hákovým křížem a říšská orlice na vysokánském podstavci vedle zastřešené tribuny pro prominenty, desítky řadových příslušníků Waffen-SS a wehrmachtu zaplňujících vstoj a vsedě místa pro diváky pod standarty.

Podle popisku pochází snímek ze slavnostního otevření Stadionu SS Reinharda Heydricha v Olomouci ze dne 23. května 1943. V centru pozornosti fotografa je čtveřice závodníků štafetového běhu, vedená borcem se symbolem říšské orlice ve věnci na prsou, nejspíše tedy německým reprezentantem. Druhý v pořadí má zřejmě v úmyslu prvního předběhnout, ale nezdá se, že by ho tento pokus znervózňoval. Běží svým tempem a sebestiše se pod sklopenými víčky usmívá, usmívá-li se ovšem. Třetí v řadě závodníků, dobře živý, snaživý chlapec kolem dvacítky, trochu zaostává za prvními dvěma, ale je handicapován i tím, že nenafasoval pořádné tretry jako oni. Čtvrtý působí dost vyčerpaně a pátý, taktéž se štafetou v ruce, zaostává za čtvrtým deset metrů.

To mi snad v Pasece udělali nashvál, nebo tu fotku nikdo jiný ne-

chtěl komentovat, a tak se v nouzi obrátili na rabína. Přesto mě upoutala ústřední postava vítězného borce. Není to žádný mladík, ale zkušený závodník, třiceti, pětaticetiletý otec rodiny se dvěma dětmi a příslušník SS vyšší hodnosti. Přestože je i v Říši za zenitem sportovní výkonnosti, nechává v Olomouci mladší soupeře za sebou. Může být na sebe hrdý, kam až se vypracoval, dělný esesman středního věku, jenž se přes sport stal důstojníkem SS. Se stejnou důklad-

DOPIS VRCHNÍHO ZEMSKÉHO RABÍNA K NOVÉMU ROKU 5779

ností jako při závodě se zhošťuje i svých povinností na frontě nebo při ostraze nepřátel Říše, dokážu si ho představit tam i onde. Nadřízení se na něj mohou spolehnout, podřízeným je příkladným velitelem.

Vůbec však na mě nepůsobí cize, dokonce mi připomíná spolužáka ze základní školy. Kdybych ho potkal, možná bych si ještě vzpomněl, jak se jmenuje. A stejně tak dobře by mohl být velitelem tanku v srpnu 1968 na Václavském náměstí v Praze nebo znova v Olomouci. Jeho soustředěný obličej se sklopenými očima na fotce působí jako posmrtná maska typu, bez něhož by žádný totalitní stát nemohl existovat. Jeho tížádnost je vymezena výsledky jeho práce, nežádá si v žádném případě víc a je spokojen s oceněním, které mu společnost skýtá, i řádem za statečnost in memoriam. Takové lidi, soustředěné na svou práci, snaživé, učenlivé a hlavně spolehlivé, potřebuje každá organizovaná lidská společnost, postavená shora dolů na vůdcovském principu, jako sůl.

Je pozoruhodné, že se sto let po založení demokratické republiky po všech těch varovných osmičkách a krátkém útlumu po sametové revoluci prosazuje vůdcovský princip v politice znovu. Doby, kdy propaganda sloužila ideologii, jsou ale pryč. Ideologie, pokud vůbec, slouží propagandě

a propaganda byznysu. Straničtí šéfové jsou podnikatelé a věnují se politice asi jen proto, aby politika neškodila jejich podnikatelským zájmům. To by na specificky české cestě ke kolaboraci nebylo tak zlé, jak se to některým jeví. Ani nenapravitelným kverulantům přitom nevádí tolik, že podnikatelé u moci obchodují s ideologií, jako že přitom neznají bratra, jak je ostatně v byznysu pravidlem, a náročnějším vadí podezřelé vazby na minulý režim a absolutní nepřítomnost morálky v jejich politické praxi. Právem se asi obávají, že když vstoupí do politiky byznys a zalíbí se mu v ní, nelze očekávat, že by své politické hobby pověsil na

hřebík, až ho už lidé nebudou chtít volit. Naopak lze očekávat, že se proti tomu noví šéfové včas pojistí – a způsobu, jak se zbavit kverulantské opozice, jsou vcelku osvědčené.

Pro borce na střední tratě je to z druhé strany příležitost k nezaplacení, protože kdo jiný než vůdce gangu dokáže ocenit a láskyplně odměňovat jeho pracovitě a spolehlivě členy? Jako rabín jsem však nucen varovat Židy mezi nimi. Zkušenost učí, že se jejich nová vjerchuška a samotné pilíře nové společnosti zbaví při první příležitosti přes jejich věrnost a pracovitost. Je to tak prastará zkušenost, že před kolaborací s mocnými tohoto světa nás varuje už Talmud: Varujte se moci, poněvadž si člověk nadbíhá jen pro vlastní užitek. Ve chvíli, kdy z toho mají požitky, vypadají, jako by ho milovali, a když je člověk v úzkých, již o něj nestojí (Pirke avot 2, 3).

Je mi líto, že na prahu roku 5779 nemám ke sdělení nic lepšího. Pokud by měl být tento rok pro nás všechny lepší nežli ten minulý, museli bychom si vzít poučení z devítkou končícího letopočtu. Máme na vybranou konzumovat normalizaci poměrů jako v letech 1939, 1949 a 1969, anebo sami přispět k tomu, aby se jí jako na konci roku 1989 zvonilo umíráčkem, ne jenom klíči, a s tím vám přeji Šana tova, dobrý rok.

EFRAIM K. SIDON, VÁŠ RABÍN

PARŠAT NICAVIM

Úvodní slova paraši *Atem nicavim* „Vy všichni jste postaveni před tvář Hospodina, svého Boha“ naznačuje řešení otázek, které si pozorný čtenář musel klást od začátku knihy Devarim. Přinejmenším ale v té její části, kdy se Moše rabenu čtyřicátého roku po východu z Egypta obracel k těm, kteří byli při darování Tóry na Sinaji buď dětmi, nebo se ještě ani nenarodili, a to jako ke generaci, jež byla zjevení Hospodinova majestátu přímo účastna. Přestože kosti pokolení jejich otců tlely již v poušti, obrací se v paršat Vaetchanan výslovně k pokolení synů, říkáje: „Hospodin mluvil s vámi na té hoře tváří v tvář z nitra ohně.“

Odpověď přichází v paršat Nicavim, kde, obraceje se k fyzicky přítomnému Izraeli, dodává: „Tuto smlouvu a tuto kletbu neuzavírám pouze s vámi, nýbrž i s tím, kdo tu dnes je, stoje s námi před tváří Hospodina, vašeho Boha, a tím, kdo tu s námi dnes není.“ To znamená, že k těm, „kteří jsme tu dnes všichni živí“, patří jak ten, „kdo tu dnes je, stoje s námi“, tak ten, „kdo tu dnes s námi není“ a ještě se nenarodil. Tím Moše v den, kdy uzavírá smlouvu s celým Izraelem, zahrnuje k živým neviditelné jednotlivce, stojící zde s živými, a také jednotlivce, na něž se smlouva vztahuje v budoucnosti.

Jestliže v paršat Vaetchanan oslovoval pokolení synů, jež nebylo účastno zjevení na Sinaji, jako by ho účastno bylo, pak tuto zkušenost chápe za tak živou, že přesahuje z pokolení do pokolení, aniž by ztrácela na živosti. Klíčovým momentem je přítom zjevení na Sinaji a darování Desatera. V paršat Nicavim pak Moše vysvětluje, jak je možné, že fyzicky před ním stojící Izrael doprovází „ten, kdo tu dnes s nimi stojí“, přestože je fyzicky mrtvý.

Rozdíl mezi těmi, kteří ačkoli zemřeli, čtyřicátého roku po vyvedení z Egypta stáli s živými, je dán rozdílem mezi pojmem „stojí“ (*omed*) a pojmem „být postaven“ (*nicav*). První z nich sugeruje trvalý stav a týká se těch, kdo už zemřeli, a druhý začíná právě dnes a týká se živých. Všimněme si ale, že na rozdíl od fyzicky přítomných, které Moše oslovuje v množném čísle, o těch, kteří již zemřeli nebo se dosud nenarodili, hovoří v čísle

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Zjevení na Sinaji. Kresba Marc Chagall.

jednotněm jako „o tom, kdo atd.“ – tedy ne o celé generaci, nýbrž o jednotlivcích.

Pokolení, s nímž byla na Chorevu uzavřena smlouva při darování Tóry, odsoudil Bůh jako zpronevěřilý, neschopný, a proto i nehodný dobýt Svatou zemi, a odsoudil je k smrti v poušti. V traktátu Sanhedrin je proto zastoupen názor, že „pokolení pouště“ ztratilo podíl nejen na tomto světě (*olam habe*), ale i na životě světa přichozího (*olam haba*). Jako pokolení tedy nemůže ani stát čtyřicátého roku po východu z Egypta s pokolením synů. Zastánci této tradice se přitom nemohou opírat o nic jiného než o text Tóry, a museli proto brát v potaz i Mošeho komentář v paršat Nicavim. Nepochybně to souvisí i s tím, proč pokolení živých upozorňuje, že „tuto smlouvu a tuto kletbu“ neuzavírá „s našimi otci, ale s vámi“, tj. s těmi, „kteří jste tu dnes všichni živí“. Mluví-li o „našich otcích“, zahrnuje do nich pochopitelně i svého vlastního otce, jenž se vyvedení z egyptského otroctví a zjevení na Sinaji fyzicky nedožil. Už proto nelze toho, „kdo tu dnes je, stoje s námi“, pokládat jen za příslušníka generace, vyvedené z Egypta.

Jednotlivci, kteří Izrael neviditelně provázejí, přestože už zemřeli, ale stojí tu

s živými, jsou „naši otcové“, počínaje Avrahamem, Jicchakem a Jaakovem, s nimiž Bůh uzavřel smlouvu, že jim dá Svatou zemi. Jde-li však o jednotlivce a ne o pokolení, lze rozlišovat mezi iniciátory vzpoury a jejich oběťmi. Tím si můžeme vysvětlit i názor, obsažený rovněž v traktátu Sanhedrin, že mužům pokolení pouště byl sice upřen podíl na tomto světě, ale nebyl jim upřen podíl na životě ve světě přichozím. Jednotlivci s výjimkou iniciátorů Korachovy vzpoury a deseti zvědy, kteří rozšířili pomluvu Svaté země, stojí s Izraelem i po své smrti.

Smlouva, již Moše čtyřicátého roku uzavírá s Izraelem jako celkem, staví Boží lid před volbu mezi životem a smrtí, mezi pozeňáním a kletbou. V paršat Nicavim se Moše rabenu vrací ke *klalot* (prokletím) v předchozí paraše, které tam však na rozdíl od *klalot* v paršat Bechukotaj (3M) vyznívají beznadějně, bez ujištění o posledním vykoupení.

Moše proto pokládal za nutné předeslat ujištění, že má židovský úděl poslání a smysluplný cíl, definici Izraele jako národa, v němž ti, kdo zemřeli,

stojí s živými, a ti, kdo se ještě nenarodili, převezmou dědictví těch i oněch v budoucnosti, jako by tu s nimi byli. Lid Izraele je věčný, jako je věčná smlouva, před níž je stavěn v každém čase svých dějin. Útěcha proto přichází až poté v paršat Nicavim.

„Až na tebe přijdou všechna tato slova, to pozeňání a to prokletí, vezmeš si to k srdci. Ty a tví synové se vrátíte až k Hospodinu, svému Bohu. A Hospodin, tvůj Bůh, tě přivede do země, již obdrželi tví otcové. A abys Hospodinu, svému Bohu, sloužil celým svým srdcem a celou svou duší, abys živ byl, obřeže Hospodin, tvůj Bůh, tvé srdce a srdce tvého semene“ (5M 30,1–6, zkráceně).

Text zmiňuje dvakrát srdce, a slova o obřízce srdce lze proto vykládat v souvislosti s tím, že si Jisrael vezme k srdci všechna Mošeho varování, všechna tato slova, „až na tebe přijdou“. To by znamenalo, že obřízkou srdce je míněno, že si Izrael vezme k srdci pravdivost prorockých slov Tóry, až se na něm do posledního naplní. A obojí je třeba chápat v souvislosti s Bechukotaj, kde je vykoupení vázáno na podmínku, že Bůh přijme jejich kajicná vyznání hříchů teprve až *jircu avonam*, až si vyžádají svoji vinu. **EFRAIM K. SIDON**

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – září 2018 – elul/tišri 5778/5779

Staronová synagoga

31. 8. pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
1. 9. sobota	ŠABAT SLICHOT KI TAVO 5M 26,1–29,8 hf: Iz 60,1–22 mincha perek 3–4 konec šabatu	19.10 hodin 20.38 hodin
7. 9. pátek	večerní bohoslužba	19.12 hodin
8. 9. sobota	NICAVIM 5M 29,9–30,20 hf: Iz 61,10–63,9 mincha perek 5–6 konec šabatu	18.50 hodin 20.22 hodin
9. 9. neděle	ZECHOR BRIT PŘEDVEČER ROŠ HAŠANA 5779	19.12 hodin
10. 9. pondělí	1. den ROŠ HAŠANA 5779 troubení na šofar mincha a tašlich večerní bohoslužba	9.00 hodin 11.00 hodin 18.35 hodin 19.30 hodin
11. 9. úterý	2. den ROŠ HAŠANA 5779 troubení na šofar mincha večerní bohoslužba konec svátku	9.00 hodin 11.00 hodin 19.15 hodin 20.05 hodin 20.15 hodin
12. 9. středa	půst Gedalja	4.53–19.40 hodin
14. 9. pátek	večerní bohoslužba	18.59 hodin
15. 9. sobota	ŠABAT ŠUVA VAJELECH 5M 31,1–30 hf: Oz 14,2–10; Ji 2,15–27 mincha konec šabatu	18.35 hodin 20.05 hodin
18. 9. úterý	PŘEDVEČER JOM KIPUR	18.52 hodin
19. 9. středa	JOM KIPUR MAZKIR mincha neila maariv konec půstu a svátku	8.00 hodin 11.00 hodin 16.00 hodin 17.30 hodin 19.50 hodin 19.56 hodin
21. 9. pátek	večerní bohoslužba	18.45 hodin
22. 9. sobota	HAAZINU 5M 32,1–52 hf: 2S 22,1–61 mincha konec šabatu	18.20 hodin 19.49 hodin
23. 9. neděle	PŘEDVEČER SUKOT	18.40 hodin
24. 9. pondělí	1. den SUKOT mincha a maariv	9.00 hodin 18.45 hodin
25. 9. úterý	2. den SUKOT mincha konec svátku	9.00 hodin 18.45 hodin 19.43 hodin
28. 9. pátek	večerní bohoslužba	18.30 hodin
29. 9. sobota	ŠABAT CHOL HAMOED KOHELET; 2M 33,12–34,26 mf: 4M 29,26–31; hf: Iz 51,12–52,12 mincha konec šabatu	18.05 hodin 19.34 hodin
30. 9. neděle	HOŠANA RABA PŘEDVEČER ŠMINI ACERET	18.25 hodin
1. 10. pondělí	ŠMINI ACERET SIMCHAT TORA	9.00 hodin 19.29 hodin

*V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.
Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.*

Vysoká synagoga

1. 9. sobota	PRVNÍ SLICHOT	22.00 hodin
30. 9. neděle	HOŠANA RABA	8.30 hodin

Ve všední dny šachrit v 8.30 hodin, mincha ve 14.00 hodin.

Jeruzalémská synagoga

9. 9. neděle	PŘEDVEČER ROŠ HAŠANA 5779	19.00 hodin
10. 9. pondělí	1. den ROŠ HAŠANA 5779 teki'at šofar večerní bohoslužba	8.50 hodin 11.00 hodin 19.30 hodin
11. 9. úterý	1. den ROŠ HAŠANA 5779 teki'at šofar	8.50 hodin 11.00 hodin
18. 9. úterý	PŘEDVEČER JOM KIPUR	18.35 hodin
19. 9. středa	JOM KIPUR MAZKIR musaf mincha neila maariv a teki'at šofar	8.00 hodin 11.00 hodin 11.30 hodin 16.20 hodin 17.50 hodin 19.50 hodin
23. 9. neděle	PŘEDVEČER SUKOT	18.40 hodin
24. 9. pondělí	1. den SUKOT mincha a maariv	8.50 hodin 18.45 hodin
25. 9. úterý	2. den SUKOT	8.50 hodin
30. 9. neděle	EREV ŠMINI ACERET mincha a maariv	18.25 hodin
1. 10. pondělí	ŠMINI ACERET MAZKIR	8.50 hodin 11.00 hodin
2. 10. úterý	SIMCHAT TORA Šachrit	8.50 hodin

*Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.
Páteční večerní bohoslužby zde budou 7. 9. v 19.12 hodin
a 21. 9. v 18.45 hodin.*

Bejt Simcha

Pinkasova synagoga

Pondělí 10. 9. od 19 hodin – večerní bohoslužba na 2. erev **Roš hašana**.

Úterý 11. 9. od 10.30 hodin – ranní bohoslužba na **Roš hašana**.

Úterý 18. 9. od 18.30 hodin – večerní bohoslužba na **Jom kipur**.

Středa 19. 9. od 10.30 – ranní bohoslužba na Jom kipur
Středa 19. 9. od 18.00 hodin kniha Jonáš, Ne'ila, Havdala a zakončení půstu v Bejt Simcha (Maiselova 4, Praha 1).
Cena vstupenky: 200 Kč dospělí na každý svátek (erev a šachrit), studenti 100 Kč a děti do 12 let zdarma.

Rezervace je možná na kehila@bejtsimcha.cz
nebo na tel: 603 393 558.

Kabalat šabat každý pátek od 18.30 hodin.

Jom kipur, kresba Marc Chagall.

VÍCE MÉNĚ ČTYŘI

Rozhovor s kunsthistoričkou a malířkou Evou Kosákovou

Foto Zuzana Kosáková, 2018.

PhDr. EVA KOSÁKOVÁ (nar. 1952 v Praze) se narodila v rodině předních českých moderních výtvarníků, komunistickým režimem pokládáných za osoby non grata, malíře Mikuláše Medka a fotografky Emily Medkové, roz. Tláskalové. Vystudovala střední uměleckoprůmyslovou školu, kvůli špatnému kádrovému profilu se nedostala na Akademii výtvarných umění. Filosofickou fakultu obor dějiny umění-italština směla posléze absolvovat externě, prošla též kurzem muzeologie a konzervátorství. Pracovala v pražském Státním židovském muzeu, v Národní galerii, v Uměleckoprůmyslovém muzeu a po pádu režimu se vrátila do tehdy již nestátního Židovského muzea. Kurátorský příprava například velkou výstavu k výročí pražského Maharala, rabiho Löwa (2009) nebo synagogálních textilií (2003); věnovala se také dílu svých rodičů (výstava Souvislosti, 2007; retrospektiva Emily Medkové a Mikuláše Medka, 2001, 2002) nebo práci Herberta Masaryka (1993) a podílela se na stálé expozici Židovské tradice a zvyky ve Staré synagoze v Plzni.

Její manžel Petr Kosák působil několik let až do své tragické smrti (1997) jako tajemník ŽOP, E. K. je dlouholetou předsedkyní české větve WIZO a se svými exotickými klobouky patří k nepřehlédnutelným účastnicím bohoslužeb ve Staronové synagoze. Působí také ve správní radě Nadačního fondu Martina Bubera (který připravuje stránky webdialog.cz, poskytující základní orientaci v humanitních oborech) a pracuje jako dobrovolnice ve

šperkařské a textilní dílně Metráž, určené pro pražské bezdomovkyně. Hovořit by se s ní tedy dalo o řadě témat, v tomto rozhovoru jsme se soustředili na rodiče a vlastní uměleckou práci. Od 5. září se Eva Kosáková totiž v Jeruzalémské synagoze v Praze a poté i od 12. září v galerii Židovské radnice představuje jako pozoruhodná, erudovaná a originální malířka, která nezapře rodinné kořeny a svérázně pracuje s židovskými motivy.

Paní Evo, Bohumila Grögerová se o vás ve svých pamětech zmínila takto: „Nepochopím, jak jejich jediná dcera, tehdy holčička školou povinná, to všechno ve zdraví přežila.“ Co byste k tomu, jak komentovala vaši rodičovskou domácnost, řekla?

Mně to připadalo celkem normální. Do šesti let se o mě hodně starala babička, mámi máma. K rodičům jsem jezdila na víkendy, a pak, když jsem začala chodit do školy, už jsem s nimi byla pořád a na víkendy jsem zase jezdila k babičce. Ta byla jako z Boženy Němcové, milá, laskavá, zvenkova, narozená ještě před první světovou

Emila, Eva a Mikuláš Medkovi, 1967. Foto Dagmar Hochová.

válkou. Byla švadlena a pracovala doma, zkrátka ideální babička. Doma se o mě staral táta, protože máma musela chodit do práce, živila rodinu. Táta, malíř na volné noze, mi vařil, staral se, ale vlastně mě brzy dali do družiny. Bydleli jsme na Smíchově na Janáčkově nábřeží a spoustu času jsem si s dětmi hrála venku, hlavně na Židovském ostrově, takzvaném Židáku.

K Medkům chodila spousta přátel, umělců, spisovatelů, osobností. Jak na ně vzpomínáte?

To je ten problém. Moje vzpomínky jsou dětské, nevím, o čem diskutovali. Naše domácnost byla v podstatě otevřená, lidé přicházeli znenadání, bez ohlášení, už třeba ráno, když táta maloval a máma byla v práci. Bydleli jsme v rozděleném bytě, ve druhé části žil tátův bratr Ivan s rodinou, my jsme měli 1 + 1: v jedné místnosti měl táta ateliér, ve druhé jsme všichni spali, kuchyňku jsme měli ve špajzu.

Ivan Medek jednou vzpomínal, jak si jeho a Mikulášův otec Rudolf Medek, generál, legionář a spisovatel, zval domů přátele, kteří u nich popíjeli. Jejich maminka z toho byla dost nešťastná, protože ti pánové zůstávali třeba tři dny. A Ivan s Mikulášem vymýšleli, jak by se jich zbavili, že by je třeba postříkali hadicí.

Měla jste to podobně?

Ano. Případalo mi, že hosti otravujou. Typický byl třeba Josef Topol. Moc nemluvil, seděl, koukal, trval. Jednou jsem dostala hroznej vztek a hodila jsem po něm nůž, který se zabodl do malířských štaflí. Byl v šoku. Já ty návštěvy neměla ráda, braly mi rodiče, když jsem něco chtěla, odbyli mě – Musíš počkat, až... A hosti tam byli pořád a lidé zůstávali dlouho do noci. Navíc všichni děsivě kouřili, a aby nebylo slyšet, o čem se

baví, měli jsme zavřená okna, takže všude se rozprostírala hustá, bílá, dusivá mlha. Ale samozřejmě, že k nim chodili zajímaví lidé: umělci, literáti, filosofové – Bohumila Grögerová, Josef Hirschal, Jiří Kolář, Jan Koblasa, občas Vladimír Boudník, Jiří Balcar, Kamil Lhoták, Jiří John. Pamatuji si, že když k nám přišli Walter Biemel,

což byl známý filosof, znalec Heideggera, s Janem Patočkou, zaujalo mě jen to, jakou měl Biemel rádiovku. Ale taky k nám chodil František Kafka, germanista, který byl jednu dobu předseda obce, nebo Karel Wasserman, lékárník, předseda obce po sametové revoluci, a občas malíř amatér Vavro Oravec, který nám ničil zuby.

A jak to dělal?

On byl profesí zubař a byl hrozně citlivý, a tehdy se nedávaly umrtvující in-

jekce. Takže Oravec když vycítil, že to člověka bolí, radši už dál nevtal, kaz zadělal a ten se po čase znovu ozval.

Chodili k vám i zahraniční umělci?

Chodili k nám polští skladatelé Penderecki a Patkowski. V Polsku v šedesátých letech bylo velké hnutí, varšavské jaro, které se projevovalo hlavně v experimentální hudbě. A bylo to v době, kdy můj otec dělal informel. Kurátor připravované Mikulášovy výstavy Karel Srp se domnívá, že otec se mj. inspiroval hudbou těchto autorů.

Čtyři druhy.

Kdy se plánuje tato výstava?

Na rok 2020 v Národní galerii. Jednou k nám přišla i paní učitelka, tehdy takhle chodily, aby zkontrolovaly, v jakém prostředí děti žijí. Tátových obrazů se zděsila tak, že chtěla volat sociálku, aby mě odebrali rodičům. Bylo to tvrdý. Rodiče s ní pak nějak promluvili, takže se uklidnila, ale když přišla, byla v šoku, že mezi „takovými obrazy se dítě nemůže vychovávat“.

Jak jste ty obrazy vnímala?

Rozhodně mě neděsily, dokonce jsem pak tvrdila, když u táty nastalo figurální období, že lidi se mají malovat jenom červeně nebo modře. Ale nějakou naprosto bohémskou výchovu jsem neměla. Musela jsem, hlavně tedy od puberty, dodržovat hodinu, kdy jsem měla přijít domů. V tomhle byli dost přísní. Táta dokonce jednou namaloval obraz nazvaný *12. září za velikého větru*, který vznikl proto, že jsem nepřišla včas domů. S kamarádkou jsme se ve škole zavřely na záchodě, prohlížely jsme si tam nějakou strašidelnou knihu, a pak jsme se bály vylézt. Kamarádka byla dcera školníka a měli svůj uzavřený záchod v rámci pánských záchodků, takže jsme se zkrátka bály vyjít, kdyby tam zrovna někdo čural. Nakonec jsme tam byly do deseti večer, rodiče volali policii, policie nás všude hledala, byla hlášena nějaká šílená vichřice, bylo to dramaticky.

Dovolili rodiče, abyste jim při práci pomáhala?

Když jsem byla větší. Nejprve, asi od deseti, jsem si „vydělávala“ tím, že jsem

tátovi napínala plátna. Pak, když už jsem byla starší, mi dovolil, abych malovala podklad, později jsem i některé věci podle jeho pokynů dodělávala.

Mamince také?

Máma pracovala v Ústavu bezpečnosti práce a kancelář měla vedle Jeruzalémské synagogy. Takže já jsem se celé dětství dívala na Jeruzalémskou synagogu z okna. Byl tam průchod a za ním byl tenhle ústav. V něm měla máma komoru, kde vyvolávala fotky, a já za ní jezdila cestou ze školy a pomáhala jsem jí.

Takže jste se od nich mohla leccos naučit.

Ale jo, doma jsem si malovala, rodiče mě docela chválili, ale táta vždycky říkal, že málokterý malíř se užívá malováním, a abych studovala něco praktického. Tak jsem si vybrala restaurování, což mi připadalo dobrý: člověk se naučí techniky a ještě se tím může žít. Jenže ze základky mi kvůli rodičům samozřejmě nechtěli dát doporučení; napsali mi, abych šla dělat prodavačku zeleniny nebo nějakou manuální práci. Táta se kvůli tomu šíleně rozčílil, řval na ně, jestli si myslí, že když někdo někde restauruje nebo otlouká starej zámek, že to není dost manuální práce?! Pak už mi nedali doporučení nikam. Byla jsem rok doma a pak jsem mohla zkusit dostat se na střední uměleckoprůmyslovou na Žižkově, protože posudek mi už nepsala základní škola, ale jazykovka, kam jsem ten rok chodila. Překvapilo mě, že tam bylo spousta technických předmětů, se kterými jsem měla problém.

Dostat se na vysokou bylo asi stejně „nadějně“.

To už bylo úplně zabitý. Hlásila jsem se několikrát na restaurátorství na Akademii výtvarných umění a napotřetí, roku 1975, se mi povedlo udělat talentovky tak, že jsem byla čtvrtá. Už jsme oslavovali. Ale pak mi přišlo, že jsem nesplnila podmín-

ky pro přijetí, protože kromě odborných předpokladů, tam byla spousta dalších kritérií, spojených s politickou angažovaností. Takže v tomhle ohledu jsem neměla šanci. Ale nutno říct, že tam byli lidi, kteří se hlásili třeba jedenáctkrát.

Pak mi Lída Kybalová, která se přátelila s rodiči, a když zemřeli, tak jsem ji „zdědila“, řekla, ať se zkusím hlásit na dějiny umění, ale externě, tedy při zaměstnání. Při externím studiu se vůbec nechodilo do školy, jen na zkoušky, člověk si musel všechno literaturu dohledat sám, a sám se všechno naučit, ale nebylo to tak kádrově hlídané. Měla jsem to štěstí, že tehdy po mnoha a mnoha letech otevřeli dějiny umění v kombinaci s italstinou, kterou jsem si zamilovala, když jsem byla s rodiči v Itálii, a už docela uměla předtím z jazykovky, takže nakonec jsem měla studium externí a dvouoborové. Mezi spolužáky a spolužačkami byli třeba Milena Mlynářová, dcera Zdeňka Mlynáře, nebo Honza Mlčoch, Karel Srp mladší, Lenka Bydžovská, Honza Royt. Sice jsme nechodili do školy, ale po zkouškách jsme někam zašli, byla to zajímavá společnost.

Zavzpomínala byste ještě na italskou cestu s rodiči?

Táta tam byl dvakrát, v roce 1967 a 1968. V tom osmašedesátém měsíci maloval v Janově, namaloval deset obrazů, které si tam nechali, a tím jsme měli zaplacený pobyt. Objeli jsme všechna ta krásná města v Toskánsku, bylo to úžasný. Když pak v srpnu přijeli Rusové, byli rodiče v Německu, kde

Ženský pohled na věc.

měl táta zrovna výstavu, byli tam společně s Lídou Kybalovou a jejím manželem Tondou Hartmanem. Vraceli se a v opačném směru se valila šňůra aut, jak lidé odjížděli před Rusy. Celníci jim prý říkali, jestli se opravdu chtějí vrátit. A oni že musejí, že mají doma děti.

Neuvažovali později o emigraci?

Táta byl pak už hodně nemocný, měl cukrovku, a v takovém stavu si do ciziny netrouflí.

Mezitím jste začala pracovat ve Státním židovském muzeu. To už jste se nějak zajímala o židovství?

Tohle místo mi také doporučila Lída Kybalová. Jenže ona to dohodla ještě s Bendou, což byl takový ředitel roku 1968,

a než jsem nastoupila, roku 1972, tak ho vyhodili. Mě přijímal už Erik Klíma, a ten se mě zeptal, co dělají rodiče, a když jsem odpověděla, že tatínek je malíř, otázal se: „V jakém družstvu pracuje?“ Vůbec jsem nechápala, nač se ptá, a pak mi Lída napověděla, že má na mysli družstvo malířů pokojů. Jinak se ke mně vlastně choval slušně, začalo to přituhovat až kolem Charty

Emila Medková: *Dveře*, 1975.

77. Byly tam dvě zaměstnankyně, které Chartu podepsaly: Anička Lorencová a Anička Hyndráková. Ty musely hned odejít. U nás ve sbírkovém oddělení byla taková odbojná skupina a zažívala jsem tam dost hrůzné chvíle. Myslím, že jsem se nikdy tak nebála, jako když přišli s antichartou. Strašně vyhrožovali. Já už chodila dřív na výslechy kvůli rodičům a také kvůli tomu, že jsem chodila na obec a pohybovala se mezi surrealisty, chtěli po mně nějaké donášení. Ale tohle bylo poprvé ze strany muzea. Hrozili, jak vyhodí lidem děti ze školy, tímhle způsobem je zmáčkli. Někteří, když zjistili, že přijdou s podpisováním anticharty, nepřišli do práce.

A kdo konkrétně s tím do muzea přišel? Někdo z ministerstva kultury?

Ale kdepak. V muzeu zafungovala takzvaná předposranost, takže muzeum, tedy konkrétně doktor Sadek, samo přišlo s iniciativou, že to udělá, podpisy sesbírám a odešle. U dr. Sadka pracovala extrémní autocenzura, plno věcí po něm nikdo nechtěl, ale on se tak strašně bál, že to udělal. Tvrdil, že tím své lidi chrání... že kdyby přišel někdo zvenčí, bylo by to horší.

Byla jste jediná, kdo antichartu otevřeně nepodepsal?

Ano. Klepala jsem se, ale řekla jim, že prostě nemohu. Že můj strýc, Ivan Medek, je jedním z mluvčích Charty, takže nic nepodepíšu. Tehdy jsme tam měli jako vedoucí-

ho takového staršího pána, zakládajícího člena KSČ ještě z první republiky, a ten mě pořád přemlouval: „Nekazte si, děvenko, budoucnost...“ Pak nás, tedy ty odbojnice, poměrně rychle vyštvali, už za dozoru dalšího ředitele Jaroše, což byl voják. Dostala jsem takový posudek, že by mě nezaměstnali vůbec nikde. Ale naše známá, právnička Dagmar Burešová, která nedávno zemřela, napsala do muzea dopis, v němž úplně rozcupovala zdůvodnění mé výpovědi, a výsledek byl, že vyhození se změnilo v odchod dohodou a byl u toho lepší posudek. Pak mě od roku 1978 vzal Kotalík jako zázskok do Národní galerie.

Na židovskou obec jste začala chodit kvůli muzeu? A co na to říkali rodiče?

Tátova první manželka byla Židovka, on měl k židovství celkem blízký vztah, nijak je to nevyděšilo. Zajímavé je, že mě tam přivedl jeden náš známý, katolický farář, který mi vytkl, že ač mám nastoupit do Židovského muzea, o židovství nic nevím. A já byla nesmírně překvapená, protože jsem o židovství měla naprosto zkrleslené představy.

Co vás na judaismu zaujalo tak, že jste později na židovství přestoupila?

Připadalo mi, jako bych oloupávala šlupky z cibule, až jsem se dostávala k jádru. Všechny ty nánosy nejen v křesťanství, ale i u některých směrů judaismu, mi jdou proti srsti. Nejbližší je pro mě jednoduchý vztah člověk – Bůh, bez prostředníků. A pak oceňuji soudržnost židovských komunit na celém světě, i když v současné době mám obavy, že už to tolik nefunguje jako dřív.

Pak jsme chodili s lidmi z muzea na obec na obědy a na oslavy svátků, na Chanuku, na Purim. Po nástupu do muzea jsem začala chodit na hebrejštinu do Státní jazykové školy, tam bylo také pár lidí z obce. Na obci jsem se při jedné Chanuce seznámila se svým budoucím manželem Petrem Kosákem. To bylo roku 1977. Ač-

koli – nebo právě proto – byla doba tak zlá, lidé kolem obce mi připadali stmelnější, propojenější než dnes.

O dvacet let později jste prožila hodně těžké období, kdy vám zemřel manžel a zůstala jste sama se čtyřmi dětmi. Pomohla vám tehdy víra, lidé na obci?

Určitě. Dneska mám pocit, že si z těch let moc málo pamatuju, jako by v tu dobu čas letěl rychleji. Musela jsem toho moc stihnout a ten běh skončil až s odchodem dětí z domova a mým odchodem do důchodu. Na to jsem se dlouho těšila, že budu mít volno a budu si dělat, co mě baví.

Na jakou výstavu, kterou jste připravila, ráda vzpomínáte?

Asi na výstavu o Maharalovi v Císařské konímě na pražském Hradě roku 2009, na stejném místě, kde se roku 1978 konala výstava o Karlu IV. k 600 letům jeho úmrtí. K té jsem tehdy v Národní galerii připravovala veškerou dokumentaci. Teď, když bylo výročí, byla další výstava a dokumentaci k ní dělala moje dcera Adéla.

Připravovala jste i výstavu o Herbertu Masarykovi. Proč právě o něm?

Eva Kosáková: *Dveře*, 2017.

Jak známo, Herbert byl syn T. G. Masaryka. Vzal si vdovu po Antonínu Slavičkovi, který se zastřelil ve čtyřiceti letech. Slavičkovi měli tři děti, z nichž nejstarší, Eva, byla moje babička, tátova maminka. Herbert měl pak s touto paní Mílou, jak se jí říkalo, ještě čtyři děti, z nichž dvě umřely, zůstala dvě děvčátka Anička a Herberta Masarykovi, vnučky TGM. Herbert zemřel také brzy, což je ostatně nějaké prokletí naší rodiny, muži v ní umírají mladí, včetně mého manžela nebo vnuka Herberty Masarykové Jana

Kotíka. Herbert pobýval za první světové války v Borové u Poličky na Moravě, kde byli utečenci z Haliče, pomáhal jim a nakazil se od nich tyfem. Byl dost zajímavý malíř, převážně krajinář a portrétista, snažil se o svůj vlastní styl.

Připravovala jste také výstavu svým rodičům.

Ano, jmenovala se *Souvislosti*. Oni se navzájem samozřejmě ovlivňovali. Některé věci dělali spolu, vytvářeli aranžované surrealistické fotografie, na nichž třeba můj otec leží a má na sobě brouky, to byla jasně společná práce. Ale pak tam jsou takové vazby, že máma šla a viděla zed' a na té zdi něco, co jí připomnělo Mikulášův obraz, nebo on viděl nějakou její fotku a ta ho inspirovala tak, že z ní převzal nějaký tvar. Takhle to mezi nimi fungovalo.

Vaše výstava v Jeruzalémské synagoze se jmenuje *Viceméně čtyři*. Proč takhle?

Jmenuje se tak, protože hodně těch obrazů má něco společného se čtyřkou. Moje životní číslo je čtyři, ať ho počítám z data narození, ze jména, jakkoli, mám čtyři děti, je to pro mě důležité číslo a je vůbec důležité, třeba v Bibli. Začala jsem to víc zkoumat a inspirovalo mě to. Jeden obraz se například jmenuje *Čtyři druhy*, tedy čtyři druhy rostlin používané o Sukot, *arbaat haminim*. Podle chasidského pojetí symbolizují čtyři druhy člověka: palma je jeho páteř, etrog je srdce, vrba jsou ústa, arava – myrta – jsou oči. Tak jsem to tak namalovala.

Myslíte, že vás – co se týče výběru barev, techniky – ovlivnil otec?

Používám jen olejové barvy, což jsem se od něj naučila. Dokonce mám po něm nějaké schované a jsou pořád dobré, dá se s nimi malovat. Kombinuju je s novými. Nevím, jak se to zachová do budoucna, jestli se s tím nestane něco nečekaného.

Na dalším obraze máte deset karet a ještě na dalším jakési nástroje.

To je deset, tedy tentokrát desítky egyptských ran. Některé rány jsou vlastně detaily převzaté z Mikulášových obrazů; žábu mám podle přejeté žáby, kterou jsem dostala. A ty nástroje: asi znáte oblíbený židovský vtíp o mohelovi a jeho výloze, kde má budík, protože co by tam tak asi dával.

Obraz se jmenuje *Místo budíku neboli Dvanáct kmenů*. To jsou ty štipce na obřízku a každý kmen má štipec jiného tvaru.

Tady máte několik dveří.

Když jsem byla malá, chodila jsem s mámou fotit. A tyhle dveře, to je namalovaná její černobílá fotka, ale v barvě. Bohužel máminy fotografie se na výstavu nevejdou.

Pracujete i jinou technikou než olej na plátně?

Dělám koláže z motýlů. Do skleníku Fata Morgana v Botanické zahradě v Troji každý rok přivezou z Anglie motýlí vajíčka, vylíhnou se tam a jsou z nich opravdu překrásní motýli. Když jsem to viděla, zeptala jsem se, co pak dělají s mrtvými motýly. Odpověděli, že je zametou a vyhodí. Poprosila jsem je, aby mi křídla nechali, a používám je na koláže. Křídla nebo jejich útržky si roztřídím, vytvořím si nějakou rámcovou představu a pak je sestavuji a vkládám mezi dvě skla. Přitom se to trochu hne, takže výsledný tvar úplně neovlivním,

Koláž z motýlích křídel, detail.

vznikne samovolně. Jsou to taková strašidla nebo lidské tváře, nebo třeba ryby. Inspiroval mě starý tác, který jsem koupila v bazaru. Pak jsem zjistila, že se takové motýlí tácy vozily v 19. století z Jižní Ameriky jako suvenýry.

Budete mít u obrazů komentáře?

U některých ano. Třeba tady – *Čtyři žáci*. Učitelé z ješivy si povídají, jaké jsou typy žáků. Nejhorší je prý žák, do kterého všechno vteče jako truchtýřem, ale nic si nepamatuje. Cedník zachytává jen to nepodstatné; pak je žák, který je jako houba, všechno nasaje, ale neumí to použít, no, a pak je ten nejlepší: síto, které zadrží to podstatné. Pak mám na výstavě čtyři pesachové typy synů, což je obraz podle vyšívaných deček vytvořených podle obrázku z amsterdamské hagady. A pak obraz nazvaný *Ženský pohled na věc*, což je to okénko ve Staronové synagoze, u kterého sedávám a vidím z něj jen vršek mříže kolem bimy.

ALICE MARKOVÁ
(*Vernisáž výstavy Viceméně čtyři se koná 5. září od 17 hodin v Jeruzalémské synagoze; výstava je přístupna denně kromě sobot a židovských svátků od 10 do 17 hodin od 6. září 2018 do 13. ledna 2019.*)

KADIŠ PRO DĄBROWU BIALOSTOCKOU

Newyorského lékaře, malíře a ilustrátora Marka Podwala není třeba čtenářům *Rech* představovat. Znají ho jako umělce, který na základě znalosti historických a náboženských reálií používá židovské motivy a dokáže s nimi pracovat tak, že vznikají vtipné, poetické či melancholické obrazy. Doposud se u nás jako malíř a tvůrce synagogálních textilií věnoval hlavně židovské Praze a jejím symbolům, vytvořil také parochet pro Brno a v poslední době se zaměřuje i na oblast, z níž pocházela rodina jeho matky. Konkrétně na vesnici Dąbrowa Białostocka ve východním Polsku, v níž před válkou tvořili 75 procent obyvatel Židé a roku 1941 ji Němci srovnali se zemí. Podwala matka odtud odjela už jako dítě v roce 1929, kdy se s maminkou a bratrem vypravili do Ameriky za otcem, který již žil v New Yorku a byl schopen rodinu v nové zemi uživit. Bratra Davida však kvůli chybné diagnóze oční infekce do Států nepustili, musel se vrátit a nakonec zahynul v Treblince. Právě tento strýc rád a dobře kreslil, takže výtvarný talent má Podwal možná po něm. Cestu do Dąbrowy nikdy neplánoval, vypravil se do ní až v květnu 2016 díky pozvání na konferenci o historii místního židovského společenství, z něhož nezbylo nic než pár náhrobků.

Krajina, městečko, staré fotografie i vyprávění starších pamětníků ho zaujaly natolik, že vytvořil obrazový deník, v němž se vrací do předválečných dob. Nedávno jej v pěkné grafické úpravě v anglické a polské verzi vydalo Jidiš knižní centrum v massachusettském Amherstu. Podwal v této útlé knížce zachycuje imaginární štetl své matky. Na obrazech se – jako na těch z českého prostředí – prolínají židovské a místní reálie: Na sváteční havdalové kořence hnízdi bílý čáp, další kořenky připomínají větrný mlýn či vlčí mák; chanukový svícen nezdobí lvi, ale bizoni a bílé kravky mají černé skvrny ve tvaru hebrejských písmen. Šesticípou hvězdu na obalu tvoří podzimně zbarvené listy dąbrowských dubů. (am)

CAMPAGNA DI ROMA

Několik zastavení v okolí Říma: Castelli Romani a Palestrina

Řím jako obrovský vír přitahuje a nasává pocestné, kteří k němu směřují ze všech končin světa, a jen nerad jim dovoluje vydat se na zpáteční cestu. Vedou tam všechny cesty, a i když dnes už málokdo dokáže z paměti vyjmenovat sedm pahorků, na kterých se Řím po tisíciletí rozkládá, někde v podvědomí má většina Evropanů jejich názvy uloženy zásluhou předků, kteří z nich byli po generace zkoušeni při hodinách latiny či dějepisu. Okolím Říma se procházelo (a dnes se projíždí a zejména prolétá) s jediným cílem – vstoupit do věčného města, ponořit se do jeho ulic a náměstí, parků, ruin a paláců: být tam. Goethe v *Italské cestě* tuto gravitační sílu Říma popisuje následovně:

„Přes Tyrolské pohoří jsem přímo přeletěl. Veronu, Vicenzu, Padovu, Benátky jsem si prohlédl dobře, Ferraru, Cento a Bolognu jen letmo a Florencii skoro vůbec ne. Žádostivost dorazil do Říma byla tak velká, narůstala ve mně každým okamžikem tak nesmírně, že jsem už neměl nikde stání a ve Florencii jsem pobyl pouhé tři hodiny. Teď jsem zde, klidný, a jak se zdá, uspokojený pro celý svůj další život.“

Lépe to už ani nejde vyjádřit. A přece se na tomto místě chceme pokusit o něco, co je v rozporu s tím, co bylo výše řečeno a citováno a takřkajíc proti samotné gravitaci se zdržovat a udržet v okolí Říma. Zmíněná gravitace ovšem, jak je jejím zvykem, způsobí, že namísto po přímkách se budeme pohybovat po cestách, které v nesterpné vzdálenosti kolem Říma krouží. Nevysvětluje si to ale zakřivením časoprostoru, jak je dnes v módě, ba ani aristotelsko-kopernikovským heliocentrismem. V případě Říma stále platí romocentrický Ptolemaios, snad jen s tou odchylkou, že místo kružnic se sem tam objevují také elipsy. Nebo snad něco mezi tím.

CAMPAGNA DI ROMA

Lazio, římské Latinum, jádro a základní kámen římské říše a později

papežského státu s Římem jako správním centrem má, stejně jako Toskánsko, Kampánie, Benátsko, ale vlastně i všechna ostatní historická území, z nichž se dnešní Itálie skládá, svůj charakter a osobitost. V užším slova je římským venkovem Campagna di Roma, rozsáhlá, mírně zvlněná plocha obklopující město ze všech stran, ohraničená na jihu mořem a na pevnině tam, kde se terén začíná zvedat do kopců a pohoří. Mnohým z nich daly jména kmeny a malé národy, jež tam kdysi žily a které Řím a čas pohltily nebo převedly na společného jmenovatele, takže po nich zůstaly jen míst-

Campagna di Roma, pohled od paláce Colonna, Palestrina. Foto jd.

ní názvy a zbytky mohutných opevnění. Na těchto zvýšených místech, která jsou díky svěžímu větru oblíbeným útočištěm Římanů před letním horkem a městským smogem, se nachází plno malých městeček, hradů, vil a letohrádků, obklopených vinicemi a ovocnými sady.

COLLI ALBANI

Nějakých dvacet kilometrů od metropole se zdvihají Colli Albani, jejichž strmé kužely jsou, podobně jako kopce Českého středohoří, vyhaslé sopky. Od středověku se této oblasti říká také Castelli Romani, „římské hrady“, podle hradů a pevností, které si v třinácti obcích a městečkách, jež se v této oblasti nacházejí, zbudovaly šlechtické rody Colonnů, Aldobrandiniů, Orsiniů a další k upevnění a zajištění své moci a vlivu. Některé sopečné krátery se zaplnily vodou a daly vzniknout jeze-

rům – mezi nejznámější patří Albano a Nemi.

Z Říma sem jezdí hodně lidí na jednodenní výlety, na oběd či na večeři a také na víno. Zejména městečko Frascati, oblíbené letovisko starých Římanů, papežů a kardinálů, je co do vína pojem, zdejší lehké bílé Frascati DOC patří v Itálii k nejznámějším. Je velmi dobré, osvěžující a za velmi rozumné ceny si ho mohou dopřát (a dopřávají) i lidé bez šlechtických i jiných titulů. Frascati vévodí, ale i ostatní místní produkce, zahrnutá pod společný název Castelli Romani DOC, není tak špatná.

CALIGULA

Lago di Nemi, u kterého stával chrám bohyně Diany, je krásné a tajemné místo. Císař Caligula, který vládl v letech 37–41 o. l. a byl velkým ctitelům bohyně Diany, nechal k její počtě postavit a spustit na jezero dvě obrovské lodi o délce sedmdesát metrů a šířce přes dvacet metrů. Patřily k největším plavidlům, jež byla v antickém světě postavena. Na jedné byl umístěn chrám bohyně, druhá sloužila Caligulovi při jeho návštěvách jako plující palác. Obě lodi byly (zřejmě po Caligulově smrti) potopeny a přetrvaly takřka dvě tisíciletí

na dně jezera. Za obrovských nákladů byly znovu vyzdviženy – byl vykopán 1600 metrů dlouhý tunel a jezero bylo vypuštěno – na konci dvacátých let minulého století. Benito Mussolini, který považoval jejich záchranu za významný a viditelný úspěch vlády italských fašistů, nechal na severní straně jezera postavit rozsáhlé muzeum, ve kterém byly obě pečlivě restaurované lodi v roce 1940 slavnostně vystaveny. Ale po pouhých čtyřech letech, v červnu roku 1944, byla hala a především obě lodi zničeny požárem, jehož založení se připisuje jednotkám wehrmachtu, ustupujícím pod tlakem spojeneckých vojsk.

Dnes je hala opět opravená a přístupná, ale není celkem důvod ji navštěvovat – bez nádherných a unikátních římských lodí nabízí pouze rozpačitou kolekci modelů, vykopávek a informací o jezeře a jeho okolí.

Ale vlastně se nemusí jednat o promarněný čas. Když opustíme monstrózní megalomanský prostor a opět se ocitneme v půvabné krajině, která jezero obklopuje, máme příležitost si uvědomit, kolik toho oba diktátoři, kteří se tu prostřednictvím archeologie s odstupem dvou tisíciletí mohli setkat, měli společného. Oba považovali násilí a útisk za legitimní nástroj vlády, oba byli krutí a ješitní, oba vyvolávali stále víc nenávisti a neštěstí a oba byli nakonec po právu utraceni.

Městečko Nemi je dnes široko daleko proslulé jahodami; které se pěstují na svazích bývalého kráteru i na březích jezera. Spousta cukráren a hospůdek nabízí snad všechno, co se dá s jahodami v kulinářském smyslu provést. A komu je to málo, může si přilepšit sklenicí prosecca nebo jiného spumante, šumivého vína, které se k jahodám hodí báječně. To si může dovolit prakticky každý, a tím pádem nemusí závidět Benitovi ani Caligulovi jejich šampaňské. Protože, suma sumárum, závidět jim není co.

V Castelli Romani se dá za hezkého počasí, které je tady po rozhodující část roku, putovat a popojíždět dlouho. Je tu další a větší jezero Albano a na jeho břehu Castel Gandolfo s letním palácem papežů, místo, kde kdysi stávala Alba Longa, jeden z nejvýznamnějších konkurentů Říma. Nebo Albano Laziale, stojící na základech starořímských kasáren s nedalekou hrobkou Horatiů a Curiatů či Ariccia, jejíž střed projektoval tvůrce vatikánské kolonády Bernini. Je to, jako bychom listovali v učebnici o starověkém Římě s doplňky ze středověku a renesance, kde roli ilustrací převzala skutečnost. Abychom ale nepodlehli postupně sílící gravitaci samotného Říma a udrželi se v jeho okolí, zamíříme na severovýchod. Do Palestriny.

PALESTRINA

Pro většinu lidí je tohle malé město s přibližně dvaceti tisíci obyvateli, spojené se jménem Giovanniho Pierluigiho da Palestriny, velkého skladatele a reformátora církevní hudby 16. století, pojmem hudebním. Ale dnešní

Campagna di Roma, pohled od Tivoli. Foto Jiří Daniček.

Palestrina stojí na základech starobylého Praeneste, založeného před téměř třemi tisíci lety Etrusky, města, kde stál nesmírně rozlehlý chrám bohyně Fortuny, jehož pozůstatky jako kosti pravěkého obra prostupují celým historickým centrem, ležícím na řadě teras v příkrém svahu. Tyto terasy jsou většinou autenticky zachovalé součásti původního chrámu, jehož velikost si sotva dokážeme představit. Na nejvyšší z nich, kde bývala horní část svatyně, dnes stojí palác Colonna-Barberini z 11. století, do značné míry

Lago di Nemi. Foto archiv.

přestavěný ve století sedmnáctém. Antické prvky, použité při jeho stavbě, jsou evidentní a za hlavní schodiště mu slouží stupně hlediště římského divadla. Je odtud překrásný rozhled na Colli Albani, na Frascati i na celý „římský venkov“.

V archeologickém muzeu uvnitř paláce je vystavena mozaika, která patří k nejkrásnějším, jaké se z římské antiky dochovaly. Rozvodněný Nil se na ní valí Egyptem od Etiopie až po Středozemní moře, obklopený divokou zvěří, pyramidami faraonů, chrámy a městy.

Via Prenestina, spojující kdysi Řím s Palestrinou a vedoucí dále do Apenin, už byla dávno nahrazena novými silnicemi a dálnicemi. Na její pozůstatky však narazíme i dnes a to přímo ve městě. Většina vozů, které Římané užívali k delším cestám a přepravě, měla rozchod kol okolo 140 centimetrů – a právě tak vzdálené koleje, vyjeté do prastaré kamenné dlažby, místy v Palestrině najdeme.

Nedaleko, ale vysoko nad Palestrinou se nachází Castel San Pietro Romano, malá obec, kterou stojí za to navštívit, vypít tam na terase kávu nebo skleničku vína a obdivovat se krásným výhledům na všechny strany. Obyvatelé si zakládali na tom, že zde podle tradice kázal apoštol Petr, dnes se tu ale všude a všemožně připomíná jiná, mnohem současnější událost. V roce 1953 natočil v téhle horské vesnici režisér Luigi Comencini slavný film *Chléb, láska a fantazie* s Ginou Lollobrigidou a Vittorioem De Sicou

v hlavních rolích. Příběh o tom, jak plachý četník a nezbedná chudá venkovanka ryzího charakteru došli svého štěstí, obletěl doslova celý svět, stejně jako jeho dvě pokračování, která bylo nutno pro velký úspěch ještě natočit.

Také my budeme pro okolí Říma potřebovat ještě nejméně jedno pokračování. A tam, mimo jiné, dojde i na židovské památky, na které se v první části výjimečně nedostalo. Tak tedy: pokračování příště.

JIŘÍ DANIČEK

BEZ VŠECH ZBYTEČNOSTÍ

Malíř David Bomberg a jeho opožděná sláva

Britský židovský malíř David Bomberg (1890–1957) se během života neprosлавil. Po nadějných začátcích ve dvacátých letech zůstal opomíjen, byl pokládán za nesrozumitelného a podivného malíře, nedostával mnoho zakázek, a nakonec se živil spíše pedagogickou činností než vlastní tvorbou. Jeho dílo – v souvislosti s činností celé umělecké skupiny tzv. Whitechapel Boys, židovských malířů a sochařů, kteří vyrůstali nebo chodili do škol v této čtvrti ve východním Londýně – oceňuje více až současné publikum a kritická

David Bomberg. Foto archiv.

veřejnost. Velkou výstavu mu uspořádala severolondýnská Galerie Ben Uri (viz minulá čísla *Rch*). Potrvá do poloviny září a vyšel k ní obsáhlý katalog. Bombergovy krajinomalby a autoportrét jsou součástí profilové expozice *Až příliš lidské. Bacon, Freud a století malování života* v galerii Tate Britain. Bomberg je tu zařazen mezi průkopnické moderní expresionistické umělce, kteří se snažili zachytit skutečnost jako „pocit jedné stránky vytržené z knihy života“, přičemž v jeho případě byla tato „stránka“ výrazně ovlivněná židovskou zkušeností v moderním velkoměstě, ale také ostrým slunečním světlem Středozeří.

JEN ZÁKLADNÍ LINIE

David Bomberg se narodil roku 1890 v Birminghamu v početné rodině polských židovských přistěhovalců (byl pátý z celkem jedenácti dětí); když mu bylo pět, Bombergovi se přestěhovali do srdce londýnského židovského imigrantského společenství, Whitechapelu, rušné čtvrti, v níž byla na ulicích slyšet víc jidiš než angličtina a která žila víceméně vlastním životem, včetně židovských škol, tiskovin, divadla a samozřejmě synagog. Vyrůstal v tradičním prostředí, nicméně otcovo zlostné chování vedlo k tomu, že matka ze vzdoru zanedbávala ortodoxní rituály, což ovlivnilo i děti; David sám sice postupně tradiční formu judaismu i uzavřený svět Whitechapelu opustil, židovskou identitu však rozhodně neodmítal.

Výtvarně nadaného chlapce dali rodiče do učení do litografické dílny, na výtvarnou školu neměli prostředky. Současně navštěvoval večerní kurzy kreslení pod vedením Waltera Sickerka a díky šťastné náhodě, kdy si jeho práce všiml vlivný malíř Solomon J. Solomon, pilně prací a stipendia od charitativní židovské nadace (díky němuž studovali i ostatní chlapci z Whitechapelu) se posléze, roku 1911, dostal na prestižní (dodnes věhlasnou) Sladovu uměleckou akademii (Slade School of Fine Art). Vyučovala klasické malbě,

což Bomberga, který se už před vstupem na ni seznámil s díly impresionistů, postimpresionistů a později s pracemi futuristů a kubistů, přestávalo bavit,razil si vlastní cestu. Chtěl zachytit sílu okamžiku a mnohotvárnou skutečnost, jak ji znal z rušného East Endu, současně po vzoru kubistů zjednodušit postavy tak, až se stávaly spíše geometrickými tvary v přesně členěném prostoru, a navíc v tom všem hrálo roli jeho židovské zázemí. Na obraze *Rodinný zármutek* (1913) vidíme střídmý a přitom klaustrofobický prostor, v němž jsou v základních obrysech rozmístění strunulí pozůstalí. Téhož roku namaloval podobným způsobem obrazy s názvem *Židovské divadlo* a poté *Procesí*, tentokrát olejem, tíživě působící pohřební průvod řady postav – základních tvarů. Obrazy jsou zbaveny – jak to charakterizoval sám autor – „vší zbytečné látky“. Tento způsob malby se profesorem na Sladově akademii příliš nezamlouval, začali Bomberga považovat za „rušivý vliv“ a hodnocením mu dali najevo, že by měl školu raději opustit. Do závěrečného vysvědčení mj. napsali: „Až se naučí trochu více skromnosti a poškoře a přestane teoretizovat a analyzovat,

mohl by z něj být opravdu pozoruhodný umělec“.

HVĚZDNÁ HODINA

Po odchodu z akademie se kurátorsky podílel na výstavě *Umění dvacátého století: Přehled moderních proudů*, kde měl, spolu se sochařem Jacobem Epsteinem, na starosti „židovskou sekci“. V rámci přípravy expozice odjeli do Paříže a setkali se s řadou umělců, mj. s Modiglianem či Soutinem. Pokusili se představit židovskou avantgardu, jak britskou (hlavně své vrstevníky z Whitechapelu), tak právě francouzskou – kromě Modiglianiho pozvali Julese Pascina či Moise Kislinga. Z vlastních děl vystavoval obraz, jenž vzbudil velkou pozornost. Pomenoval ho *In the Hold* (český název by zněl nepoeticky – V nákladovém prostoru), pravděpodobně jako narážku na cestu, již podnikli jeho rodiče, prchající z Polska do Anglie. Obraz roztržštěný na řadu barevných polí vyjadřuje zmatek čerstvě příchozích imigrantů a současně jejich naděje a energii nachystanou pro nový život. Jeho jméno se definitivně stalo synonymem pro britský kubismus.

V nákladovém prostoru, 1913–1914.

V červenci 1914 se pak představil na samostatné výstavě v Chelsea. Před první světovou válkou se tak stal (kromě o deset let staršího Epsteinova) jediným britským modernistickým umělcem, jemuž byla taková možnost nabídnuta. Na jeho obrazy se přijel z Paříže podívat Constantin Brâncuși, z Itálie futurista Marinetti; prodal řadu obrazů, psal o něm britský tisk. Asi by ho – tehdy ani ne pětadvacetiletého – nenapadlo, že právě zažívá svou hvězdnou hodinu, která se za jeho života již nebude opakovat.

VÁLKA A GRAFICKÉ DÍLO

Ihned poté, co Británie vstoupila do války, se D. Bomberg dobrovolně přihlásil do boje, byl však odmítnut – kvůli cize znějícímu jménu a vousům. Povolali ho až v létě 1916, kdy měl za sebou první válečný rok téměř bez práce, ale také svatbu, a poslali ho na frontu do Francie. V zákopech nedokázal

Divadlo v ghettu, 1920.

kreslit, začal však psát básně, trpké verše plné deziluze, které později vyšly v jidiš časopise *Renans* (1920), v angličtině až roku 1992. Ze zoufalství se nakonec sám zranil, unikl trestu, vyléčil se a znovu nastoupil na frontu jako poslíček, poté zakreslovač armádních pozic, nakonec jako hledač min. V závěru vojenské „kariéry“ dostal za úkol namalovat obraz na počest britských a kanadských vojáků, kteří na jaře 1916 dokázali vykopat tunel, jenž umožnil úspěšný útok na německou pozorovací pozici v St. Eloi ve Flandrech. Postavy a kompozici rozměrného plátna přirovnávají komentátoři k obrazům klasických mistrů.

Roku 1920 se Bomberg vrátil k židovským tématům – temným obrazem *Divadlo v ghettu* (pokládáném současně za rozloučení s East Endem), ale také kontakty s Galeríí Ben Uri a lidmi kolem ní, především s pozoruhodným a legendárním básníkem, klenotníkem, hodinářem a mecenášem Mošem Ovedem, mezi jehož zákazníky patřila i královna. Oved pomohl Bombergovi tím, že mu nabídl, aby navrhl reklamu pro jeho obchod Cameo Corner v centru Londýna, čehož se umělec zhostil s chutí a originálně: zkomboval své oblíbené čisté linie s určitým secesním nádechem v podobě zdobeného písma. Publikoval v jidiš uměleckém a literárním časopise *Renans*, v němž se též objevovaly recenze na jeho díla. Jeden kritik se

vyjádřil takto: „Bombergovu práci nelze posuzovat konvenčními představami o umění. Ani jeden obraz nevypráví příběh, ve skutečném životě nevidíte tvary, které se podobají jeho, ale jakmile se člověk oprostí od dřívějších zavedených uměleckých pravidel, ocitne se v novém světě.“

Reprodukce svých děl tiskl v mnohých nízkonákladových časopisech o umění, které v Londýně po válce vycházely; pro jeden – *Coterie* – navrhl obálku a připravil plakáty pro New Art Salon, galerii soustředěnou na moderní evropské umění.

Celkově se mu ale nedařilo, prodal sice několik obrazů, stačilo to však tak tak na obživu. K určitému nepochopení přispívala zřejmě i Bombergova povaha, okázalé odsuzování lidí z vyšší třídy, i když se mu snažili pomoci. Nakonec získal roku 1923 nabídku, která mu v krizi pomohla – odjet jako oficiální malíř Sionistické organizace do Palestiny pod britským mandátem a zaznamenat tamní sionistickou aktivitu a její výsledky.

JERUZALÉMSKÁ CESTA

Davida Bomberga pro tento úkol navrhl M. Bone, člen někdejší komise posuzující ka-

Ezechiášův rybník, 1925.

nadský památník, a zdůvodnil to tak, že je zapotřebí vyslat „alespoň jednoho malíře s imaginací“. Opět však zapracovala Bombergova neblahá pověst kubisty, a umělec do Svatého města nakonec sice odjel, ale až po dlouhém vyjednávání, za horších finančních podmínek jako malíř sionistického fondu

Keren ha-jesod. Musel slíbit, že bude skutečně „zaznamenávat“, nikoli tedy tvořit dle vlastního vkusu. Bomberg strávil v Palestině čtyři roky a biblická krajina pro něj znamenala zlom: na dlouhou dobu se odvrátil od figurální malby a propadl krajinomalbě, jíž se věnoval i po návratu do Evropy. Oslnilo ho především světlo, jak blahodárně, tak do té míry, že ve dne nemohl pracovat (hodně obrazů namaloval při měsíčním svitu). Aby vstříbnal místní architekturu, našel si ubytování v srdci Starého Města, s výhledem na Olivetskou horu, na „ruské město připomínající dět-

skou hračku, protkané červenými střechami, zdobené pozlátkem věžiček mešit – umístěných proti kopcům –, vzorkované zdmi obkružujícími křesťanská svatá místa – horizontální linie zdůrazněné svislými tvary minaretů“. Pobýval také v Jerichu a v jordánské Petře. Sprátelil se s vojenským guvernérem Jeruzaléma, sirem Ronaldem Storrssem, který se zabýval dokumentací a záchranou historických budov a Bombergův přístup ho – na rozdíl od libivých barvotisků jiných oficiálních umělců – upoutal. Malíř se tedy pustil do práce a vytvořil mnoho olejomalb zachycujících Jeruzalém v jeho prudkém světle a detailně vykreslil budovy z bílých kamenů. Je to například několik variací obrazu s názvem *Ezechiášův rybník* či pohledy na Olivetskou a Sionskou horu; později, roku 1925 a 1926, namaloval několik uvolněnějších a přirozenějších olejů, jako bylo *Umývání nohou* (kdy se ukryl v kostele sv. Jakuba, aby mohl tento křesťanský rituál spatřit), další verzi *Ezechiášova rybníka*, *Jeruzalémské střechy* či *Vádí Kelt u Jericha*. Vytvořil několik desítek obrazů, po návratu uspořádal úspěšnou výstavu a řadu děl prodal soukromníkům i galeriím.

I když Bombergovi atmosféru palestinského pobytu kalil pocit povinnosti malovat tak, aby se některé obrazy „líbily“ úředníkům z Keren ha-jesod, poskytl mu zcela novou zkušenost se světlem a krajinomalbou. O své cestě rád přednášel, mimo jiné pro diváky Galerie Ben Uri. V následujících letech však usiloval o osobitější podání krajiny a opakovaně cestoval za sluneční září. Do Palestiny se už nevrátil, jezdil do Španělska a na Kypr.

ALICE MARXOVÁ
(pokračování v příštím čísle)

Návrh obálky časopisu *Renans*.

„MILÁ PAMPELIŠKO“ – „LIEBER HUGO“ Z korespondence mezi Friedrichem Torbergem a Hugo Haasem

Když si během druhé světové války vyměňovali v Americe dopisy dva přátelé, novinář a spisovatel Friedrich Torberg a herec a režisér Hugo Haas, nebylo jim vůbec do smíchu. Oba byli v emigraci, nevěděli nic o osudu svých blízkých, kteří zůstali v Evropě, byli zbaveni základních jistot včetně jistoty nejzákladnější – rodné řeči – i předválečné reputace a slávy a v tvrdých konkurenčních podmínkách bojovali v podstatě o přežití. Sužovaly je i nemoci, deprese, pocity osamělosti a nedocenění (jako v případě, kdy Haas nedostal roli ve Werfelově hře *Jakobowski a plukovník* uvedené roku 1944 na Broadwayi). Tuto korespondenci spolu s několika dopisy Haasovy manželky Bibi, které o jejich tehdejších existenčních i existencionálních problémech mnohé vypovídají, vydala v roce 2014 Univerzita Palackého v Olomouci. Melancholicky jadrné listy s prvky černého humoru, ale také zřejmého zoufalství nad situací obecnou i soukromou se řadí k nejzajímavějším svědectvím o exilu, která u nás vyšla. Delší list Fr. Torberga (jehož 110. výročí narození si v září připomínáme) pak přesně a působivě vyjadřuje étos předválečné mnohonárodnostní československé kultury, jejíž součástí se tento ve Vídni narozený německy píšící židovský autor s českými předky cítil.

Edice je připravena akademicky pečlivě, v českém a německém překladu: F. Torberg psal své dopisy německy s českými vložkami, Bibi německy, Haas česky i německy; listy doplňuje poznámkový aparát. Pro *Rch* byly úryvky částečně kráceny, jinak je text převzat včetně rozmanitých zvláštností či chyb. (am)

Hollywood, Calif.
21. listopadu 1942

Milý Hugo,

v tak velkém spěchu, že na to ani moje čeština nestačí, Ti chci sdělit následující: Werfel je v New Yorku (Hotel St. Moritz), podepsal už s jednou velkou produkční skupinou smlouvu na svou hru (předběžný název: „Jacobowský a plukovník“) a byl by teď ten správný čas, abys o sobě dal vědět. Bezpodmínečně to udělej – při každé příležitosti jsem na Tebe přiváděl řeč a je to teď jedině na Tobě v té začaté intrice pokračovat. Jak nadějně to je, nedokážu posoudit – ale musíš to zkusit a to ze všech sil, tedy bez svého obvyklého pe-

simismu, že z toho tak jako tak nic nebude, bez té své předstírané koketérie, že nemáš dost dobře anglicky, abys hrál na Broadwayi hlavní roli atd. Ta role je pro Tebe absolutně ideální – Ty se navíc díky tomu, že jsi to všechno sám zažil (je to příběh o kolapsu Francie), na tu roli obzvlášť hodíš – a určitě o tom dokážeš přesvědčit jak Werfela, tak i producenta a režiséra (kdo to bude, ještě nevím, každopádně ne Reinhardt). Pokud pro roli plukovníka vezmou nějakou hvězdu, jako že to určitě

„Milá Pampeliško...“

udělají, pak pro Jacobowského nepřichází v úvahu nikdo jiný než Ty. Běž tedy za Werfelem a nech si od něj především dát jeden exemplář (zatím je předběžně k dispozici hrubý překlad). Pak si to přečti, a pak jdi za Werfelem a zeptej se, jakým způsobem společně spácháte sebevraždu v případě, že tu roli nedostaneš.

To je jedna věc. Pak ještě jedna rychlá prosba – možná by mohla Bibi, když máš teď hlavu plnou toho Jacobowského, být tak hodná a zařídí to. Tedy: Hofmeister mi před dvěma týdny psal kvůli své hře o Lidicích s dotazem, jestli jí chci přeložit, a slíbil, že mi manuskript pošle „v nejbližších dnech“. Tak ať to konečně udělá, čekám na to. Že jsem v principu ochotný to přeložit – už proto, že za to zcela určitě nebudou žádné peníze – se rozumí samo sebou; nejdřív ale přece jen potřebuju ten manuskript. Vyříd' mu to prosím. Díky.

Jak ses dohodnul s Werfelem?

Co?! Tys u něho ještě nebyl?!

S úctou:

Willi Schnamper-Dell

Drahy [...]:

Jak Ti už Bibinka jistě sdělila, prosrali jsme to s tím RUR. Já jsem z toho vyšel ovšem dobře, ale režisér a šéf výpravy to strašně zblbli. Volal jsem Werfla a pozval jsem ho na premiéru. Řekl, že by šel až v neděli, ale v neděli se už nebich nehrálo. Mluvil jsem s ním dlouho telefonicky, aniž bych se zmínil o jeho kuse. Začal sám a řekl že uděla vše, aby mne prosadil, ačkoliv ví, že producenti chtějí nějakého amerického „stara“ pro tu roli. Pak potkala Bibi Werfla na nějakém českém večírku a on ji zase řekl, že je dobře, že RUR je v prdeli... že odjíždí na 14 dní a že po svém návratu se se mnou sejde. Řekl jsem si tedy, že nepřijmu nic a budu čekat na Werflovu hru. Jaray, který prý hru četl, řekl mi, že je to sensačně báječné a že ta role toho žida je prý sen každého herce. To víš, že jsem měl horečku a že jsem už o ničem jiném nechtěl slyšet. Vím a cítím, že bych s tím udělal díru do světa a že bych byl pro takového nebicha lepší, než každý jiný herec. To je věc instinktu... a tak jsem ignoroval nabídky jednoho producenta, abychom dělali moji vlastní hru. Dnes jsem ale potkal agenta Horcha a dověděl jsem se, že producenti nevědí ještě, jak obsadit colonela, ale že mají báječného stara (amerického herce) pro toho Jakobowskýho. To víš, že mne to píchlo u srdce a že asi dnes nebudu spát. Jsem z toho velmi nešťasten, protože vím, že Jakobowsky je moje největší šance, hrát něco tak, jak to tady neznají... totiž tak silně unimportant, že... co Ti mám povídat? Ty mi jistě rozumíš.

Proto Tě prosím, máš-li možnost a vliv, pomoz mi... Napiš mu, že atd... Snad to on jakožto autor přec jen může rozhodnout. Neznám toho stara, ale jsem jist, že si to s ním můžu rozdat, protože takový charakter, jako je Jakobowsky zná a cítí jen evropský herec, který prošel neštěstím a má ten smutek v sobě, se vším humorem. Je to určitě role mého života a chtěl bych udělat vše, abych o ní nepřišel.

Ted' je Werfel pryč a já bych ho stejně nemohl denně otravovat. Porád mi... dokud je čas, prosím Tě. Neješ spoluauto-rem? Jistě, že jo.

Jinak se cítím teď po tom RUR velmi blbě. Dělal jsem si iluze, že si vydělám nějaké prachy, ale jsem celkem smolař. Dělán českého annoucera pro War Information Office a vysílám denně ve dvě v noci a o půl třetí. Mám za to málo, ale dělám to pro věc samotnou.

Chodím občas do české čtvrti do hospody, jinak se stýkám dosti s Američany. Válka vypadá dobře a máme zase trochu „zadostiučinění“. [...] Napiš mi zase brzy a buď zase můj kamarád, i když o tu roli přijdu. Myslím, že tu udělám kariéru den před svým funusem.

Tě prdel Šnucki a napiš mi brzy... po-těš mne v mém žalu.

Tvůj
Hugoušek

Milá Pampeliško:

Děkuji Ti za telegram. Jseš přece jen starej dobrák, i když mi neodpovídáš na dopisy. Pokud jde o ten Werflův kus – je to podle mého názoru beznadějně a zbytečně mne to deprimuje. Po obdržení Monterova dopisu jsem seděl u telefonu a snažil se udělat si s Harrisem rande. Slečny mi ho zapírali a já už jsem byl nakonec do telefonu sprostěj. Pak jsem tam zašel osobně a řekl jsem: Slečny... když mne pan Harris nechce přijmout, tak musím tedy referovat agentovi a autorovi, že jsem byl odmítnut v žádosti s ním mluvit. Pak mne ta jedna kráva zavolala, abych si vzal honem taxíka a přihnál se k Harrisovi, že snad se s ním sejdu. Pan Harris-posranej vůl mne přijal v předsíni a mluvil se mnou přesně 55 vteřin – na mou duši. Řekl, že o mně ví, že ale ještě neviděl lidi – nerozumím, co tím myslel – a že snad za 14 dní...

Poněvadž už mám praxi, je to pro mne typický případ, kdy ženich nechce o nevěstě ani slyšet, jen kuplíř se chudák namáhá, ale je mu to hovno platné. Harris nemá vůbec zájem... a Werfel teprve ne.

Nemám už nervy, dát se nekonečně tahat za nohu. Potom jsou moje deprese ještě stokrát horší... nač to mám zapotřebí...? Kdyby autor chtěl, tak by mne zaručeně prosadil, jak se to tady stává pravidelně na Broadwayi. Že bys Ty mne prosazoval, kdybys mohl, jsem pevně přesvědčen.

[...]

Bývám velmi často melancholický, protože mi chybí práce, která by mne uspokojila. Mluvíme o Tobě častěji, než si myslíš, a Bibi se těší jedině na Tebe, kdybys dostal ten job v RKO. Jinak se jí do Hollywoodu nechce.

Prosím Tě, má ten Marton ještě tu agenturu. Chci na něm zpátky jednu stori a nemohu dostat odpověď.

Zdravím se srdečně – a jde-li to u Werfla ještě prosadit, prosím Tě zkus to. U Harrise to vypadá blbě.

To Ti přeje Tvůj,
Hugo

26. května 1944

Milý Hugo,

od naší společné přítelkyně Carmen jsem se doslechl, že jsme zas jednou „uražení“. Proč jsi uražený Ty, to nevím. Údajně proto, že dělám vtipy o Tvých filmových rolích. Tomu se mi nechce věřit. Bylo by to přesně tak dětinské, jako kdybych já byl uražený, protože všude vyprávíš tu historiku o Bibi, kde vystupuju jako „komik“. Tohle tedy nemůže být důvod. Druhým důvodem je prý to, že Ti nevolám. I to je dětinské, ovšem bohužel nejen dětinské, ale taky součást teroru, kterým častuješ svoje okolí. O tom, že jsem byl zrovna v těchhle dnech nemocný, proležel dva dny v posteli a že mi zavolali skoro všichni lidi kromě Tebe – o tom ani nemluvíme. Mluvíme o podstatě věci. Totiž: protože se to tak zavedlo, že obvykle volám já, myslíš si, že to tak musí být vždycky. Ani Tě už nenapadne, že ten druhý stejným právem očekává telefonát od Tebe. Vůbec trochu málo přemýšlíš o tom, co cítí ostatní lidé, a že i ostatní mají své nervy,

„Lieber Hugo...“

zvláštnosti a zranitelná místa. Zvyknul sis, že se pořád bere ohled jen na Tvoje nervy a Tvoje zranitelná místa. Připadá Ti samozřejmé, že se všichni podřizují Tvým zvláštnostem. Vedeš, jak už jsem říkal, vládu teroru. A když si proti tomu někdo dovolí jen mknout, hned dostaneš, úplně jako Hitler, záchvat zuřivosti. Je to naprosto přirozený vývoj. Pokud s ním ani nadále nic neuděláš, bude z Tebe velmi nešťastný a osamělý člověk. To by byla velká škoda, Hugo. Nemrzelo by mě to jen kvůli Tobě, ale i kvůli sobě: protože Tě mám rád a protože jsem s Tebou rád.

U lidí, které mám rád a s kterými jsem rád pohromadě, tedy u svých přátel,

chci mít pocit, že se na ně do určité míry můžu spolehnout. Vím celkem přesně, jak veliké nároky na určité přátelství můžu klást, a v průběhu času jsem si odvykl zcela se na přátelství, na „dobrý nebo špatný – pořád přítel“ spoléhat. Určité minimum solidarity ovšem vyžaduju pořád. Co se Tebe týče, byl (nebo je) případ Monter docela dobrý test téhle solidarity. Byla by mi dala ten dobrý pocit, který k přátelství patří – prakticky by pravděpodobně byla zcela bezcenná. Moje zklamání z Tvého absolutního selhání se tím jenom zvětšuje. Ten strach se do něčeho zaplést! Ta horlivost, s jakou nic neříkáš, s jakou se tváříš, jako bys o ničem nevěděl. [...]

Chtěl bych, když už to slovo padlo, říct taky něco k tématu „egoismus“. Ten jsi vyčetl Ty mně a řekls mi přitom do očí, částečně právem, částečně, jak věřím, neprávem, pár nepříjemných pravd. Možná že to, co Ti teď chci připomenout, vůbec nemá co dělat s tématem „egoismus“, ale spíš s tématem „přátelství“. Chci Ti připomenout, že jsem za Tebe u Werfela skoro celý rok bojoval o Jacobowského. Že z toho pak nakonec nic nebylo, není moje vina (a je to v té věci stejně málo důležité jako např. moje dohody s Monterem). Ale kdybys tu roli býval dostal a kdyby ta hra pak z nějakých důvodů třeba neměla vůbec žádný úspěch, stálo by mě to přátelství s Werfelem. Když už jsem ho měl konečně tak daleko, že kvůli Tobě telegrafoval Skirballovi do New Yorku, řekl zcela jasně: „Je to na tvoji odpovědnost.“ Nejsem nijak pyšný na to, že jsem tu odpovědnost převzal. Zasadit se za přítele, v jehož schopnosti věřím, je pro mě dneska pořád stejně samozřejmé jako tenkrát. Příště to udělej zas. Myslím totiž, že přátelství, pro které člověk nechce riskovat, žádným přátelstvím není.

Na tomhle místě bych svůj dopis mohl ukončit, ale pak by byl jen polovičatý a Ty to víš. Víš, co mi ještě leží na srdci, a víš, že to má hlubší důvod, stejně jako to telefonování. Bylo by k ničemu, kdybych jednoduše řekl, že mi vadí Tvůj český šovinismus. Měl by vadit i Tobě. A ať tomu věříš nebo ne: on Ti vadí. Každá hysterie a přehnanost vadí a čím křečovitěji člověk hledá ospravedlnění, tím víc. Na našich nočních setkáních bylo pěkné a milé, že si člověk mohl po těch denních odpornostech konečně natáhnout nohy a přestat se kontrolovat. Pro mě a pravděpodobně i pro Tebe to byly ty nejpříjemnější hodiny. To jsi zpackal, mně stejně jako sobě (snad ne definitivně). Nátlak a pohoda *ne-*

jdou do páru. Když se musím bát promluvit jediné slovo německy, nemůžu se cítit dobře. Budu s Tebou, protože je Ti to milejší, mluvit radši česky než německy, mluví vůbec radši [česky] než v jakékoli jiné cizí řeči a jsem Ti moc vděčný, že mi dáváš příležitost se něco přiučit. Nemůžeš mě ale nutit mluvit česky. A to přesně děláš. Děláš z toho dokonce nátlak svědomí, tváříš se, jako by to, jakou řečí člověk mluví, mělo něco společného s jeho smýšlením. Jestli v tom nějaké smýšlení vězí, tak to, které nás dohnalo k emigraci. „*Mluvte česky... nemluvte německy... je to hanba ze nemluvíme česky...*“ – já ten text znám, Hugo, znám ho z úst stejných lidí, kteří se pak paktovali s Hennleinem. Starý Masaryk, jehož spisy znám možná stejně dobře jako Ty, takhle nemluvil. A pokud vím, nelíbilo by se to ani jeho synovi, ani Benešovi. A to jsou skuteční Češi. Já osobně vůbec nemám rád, když se žid bije do hrudi a volá: „Ja jsem Cech“ (nebo „Ja jsem Nemec“ nebo „Ja jsem Madar“ nebo co ještě) – ale jestli Tě to těší, tak to dělej. Jen to ovšem nesmíš chtít i od ostatních lidí. Já např. nejsem Čech, ale Čechoslovák a i tím jsem se teprve stal. Narodil jsem se a vyrostl ve Vidni, tedy jako to, co jsi v mojí přítomnosti vkusným způsobem nazval *zasranej Rakusan* – ne, žádný strach, nepřípadal jsem si kvůli tomu uražený, ani kvůli *posranemu Nemci*: takové výrazy slyším nerad jen kvůli tomu, že mi až moc připomínají *smradlavýho zida*. Je to nepřijemná vzpomínka a mám jich takových ještě víc. Jak víš, nezabránilo mi v tom, abych nechal propadnout zpáteční jízdenku do Švýcarska a přihlásil se do Československé armády. Vůbec si myslím, že jsem velmi loajální Čechoslovák, a protože je navíc můj postoj k Němcům – ne k nacistům, k Němcům – známý, dokonce veřejně známý, nemám zapotřebí podávat křečovitě důkazy o své loajalitě. Myslím, že to nemáš zapotřebí ani Ty, a myslím, že by sis neměl uměle ztrpčovat život tím, že se bez přestání snažíš spojit svou národní hrdost se skutečností, že chceš zůstat v Americe. Zůstaň v Americe, nebo se vrať zpátky, to je Tvoje soukromá věc – ale pak s tím také jako se soukromou věcí nakládej a neterorizuj svoje okolí. Až bude Tvůj syn s boží pomocí (s pomocí židovského Boha) konečně tady, pak se nedá nic namítnout proti tomu, aby taky mluvil česky. Ale že s tímhle odůvodněním už dněska nesmíš ve Tvém domě padnout ani slovo německy, to je rozhodně přehnané. A neříkej mi teď, prosím Tě, že s lidmi, kteří neumí česky, stejně mluvíš německy. Tím neprokazuješ laskavost jim, ale sobě. Zkus

se někdy dva týdny stýkat jen s Čechy, s Churáňovými a Hrubými (o Veškrnových ani nemluvě) a uvidíš, že to pro Tvoje nervy bude ještě mnohem, mnohem horší, než když mně a Bibi dovolíš vyměnit mezi sebou tu a tam pár slov v naší společné mateřštině. Jelikož tuhle řeč taky ovládáš, můžeš se dokonce na našich hovorech podílet a všichni budou spokojeni. Věř mi, že Tvým nervům udělá dobře, když nebudeš neustále dávat pozor na to, jestli snad nepadne nějaké německé slovo. Myslím to zcela vážně. A když o tom v klidu popřemýšlíš, přijdeš sám na to, jak směšná je ta situace, do které

jsi svůj život vmanévroval. Jsme v Americe, jsme židi a jsme umělci – a pokud z těchhle tří okolností nedojdeme k závěru, že máme být mezinárodní a nadnárodní, tak jsme opravdu směšní. Co se ale nervů týče, Hugo: v celých těch posledních měsících, kdy jsi dostával jednu roli za druhou a Tvůj výdělek šel do tisíců, jsem já nevydělal nic. Pokud má tedy někdo z nás dvou právo být nervózní, špatně naladěný a precitlivělý, tak spíš já. Přesto se snažím takový nebyť nebo alespoň: nezatěžovat s tím své okolí. Ani od Tebe nechci pomoc. Nechci dokonce ani ohledy. Ale chci Tvé porozumění, chtěl bych mít pocit, že aspoň víš, s jakými těžkostmi a nechtivostmi Tvůj přítel bojuje. Ten pocit ovšem nemám. Naopak, mám pocit, že Tě to všechno vůbec nezajímá – protože Tě vůbec nezajímá nic jiného než Ty sám. A ztratil jsi jakýkoli cit pro to, jak zřetelně to dáváš najevo a jak zraňující to je. Minulý rok například vyšla moje kniha a já Ti přivezl výtisk s věnováním. Tobě ale ani nestálo za námahu si ho přečíst. Přisahám, že se mi v životě ještě nic takového nestalo a komukoli jinému bych to velmi zazlival. Tobě ne, protože

vím, že jsi prostě takový a protože si myslím, že přátelům je třeba dělat určité ústupky. I dál budu považovat za samozřejmé chodit na Tvoje filmy a vyprávět lidem, jak jsi dobrý, a mluvit s Tebou o Tvých rolích atd. Mám sice tu špatnou vlastnost chodit občas příliš pozdě a občas příliš brzy odcházet a určitě mám ještě jiné špatné vlastnosti – ale pokouším se to odčinit tím, že se zajímám o život a osud svých přátel, že se za ně zasužuji, kde můžu, že za ně bojuju i tehdy, když je to nepohodlné nebo snad dokonce riskantní. Byl bych moc rád, kdybys i Ty konečně našel rovnováhu mezi tím, co od přátelství požaduješ, a tím, co v přátelství dáváš. Tahle rovnováha je vůbec moc důležitá pro celý život. Pokud jí nenajdeš, bude z Tvého života čím dál tím větší peklo.

Všichni máme své malé malichernosti, slabosti, chyby. Možná jsem byl v tomhle dopise párkrát až moc ostrý a asi mi v tom či onom případě budeš moci dokázat, že nemám pravdu. Nic si ale nepředstírej: nezáleží na jednotlivých případech, ale na celkovém obrázku. A nezáleží na tom „mít pravdu“, ale na umění naslouchat a přemýšlet. Doufám, že jsi mi naslouchal a doufám, že budeš přemýšlet. Doufám v to kvůli Tobě i kvůli sobě a našemu přátelství. Jinak bych tenhle dopis nepsal. [FT]

TRITON ENTERPRISES INC. 1790
BROADWAY
NEW YORK, N.Y.
COLUMBUS 5-7449

Mám úplně tvrdou hubu. Každé slovo mne strašně bolí. Nemůžu mluvit. Jdi kdy chceš – sejdeme se hned, jak budu zase v pořádku. Doufám, že to bude už zítra, jinak musím odříct film. Mám pozítí začít. Smůla, co?

Tvou knihu jsem dávno četl, ty [tuvuto]. Volal jsem Tě po operaci a mám na to svědky: Bibi a Deutschovi.

Montér je věc extra pro sebe, protože mi vysvětlil všechno tak, že on je „kavalír“. Nemohl jsem nic říct, než co jsem řekl. Sorry! S mojí hýsterií máš recht. I s tím ševinismem. Jinak – co Ti mám slíbit: Že se polepším – Můžeš u mne mluvit třeba StředoHornoNěmecky. [HH]

(Publikováno z knihy „Milá Pampeliško“ – „Lieber Hugo“, již edičně připravily Katja Kernjak a Aneta Horáková, německé části do češtiny převedly Alžběta Peštová a Aneta Horáková a vydala Univerzita Palackého v Olomouci roku 2014.)

V DNEŠNÍM RUSKU

Rakouský spisovatel Joseph Roth jako novinář a reportér

Joseph Roth se narodil a vyrostl v rakousko-uherské monarchii, přesněji řečeno v haličském městečku Brody (1894) a rakouskou říši považoval za svoji vlast, podle vlastního prohlášení za jedinou, kterou kdy měl. Jinak byl Žid, psal německy a v Německu také ve dvacátých a na počátku třicátých let 20. století získal proslulost především jako novinář. Psal fejetony pro renomovaný *Frankfurter Zeitung*, *Prager Tagblatt* a další noviny. V roce 1925 ho *Frankfurter Zeitung* angažoval jako zahraničního korespondenta – nejdříve v Paříži a později i jinde v Evropě. Roth psal své reportáže ze Sovětského svazu, Jugoslávie, Polska i Itálie. Soubor textů, napsaných na základě pětíměsíční cesty po sovětském Rusku, na kterou ho frankfurtské noviny vyslaly v srpnu 1926, je nyní dostupný i česky – vydalo ho pod názvem *Cesta do Ruska. Fejetony, reportáže, poznámky v deníku 1919–1930* brněnské nakladatelství Centrum pro studium demokracie a kultury na konci minulého roku.

Dnes je Joseph Roth známý především jako autor románů. Napsal jich přes dvacet a patří k tomu nejlepšímu, co bylo německy v minulém století napsáno. *Hotel Savoy* (1924), *Pochod Radeckého* (*Radeckymarsch*, 1932), *Kapucínská krypta* (*Die Kapuzinergruft*, 1938) nebo *Legenda o svatém pijanovi* (*Die Legende vom heiligen Trinker*, 1939) i mnohé další byly přeloženy do řady jazyků a vycházejí znovu a znovu.

Tak tomu ale nebylo vždy. Ještě v roce svého úmrtí v pařížském exilu v květnu 1939 byl Roth považován především za novináře, brilantního žurnalistu, který také píše prózu. Ostatně větší část jeho literární pozůstalosti patří fejetonům a novinovým článkům.

INFORMACE I LITERATURA

Celkem přirozené se můžeme ptát, zda má – kromě historiků literárních i skutečných – ještě pro někoho smysl zabývat se reportážemi, určenými čtenářům, kteří žili před devadesátí lety, když mezitím bylo na stejné téma napsáno nepřehledné množství knih a studií a navíc na rozdíl od Rotha

víme, jak v moha případech věci, jejichž osud a podoba se pokoušel odhadnout, skutečně dopadly.

Podle mého názoru k tomu důvody jsou. Můžeme sledovat, právě díky tomu, že v mnoha případech víme, „jak to dopadlo“, autorovu schopnost vidět skutečnost nebo spíše schopnost vidět skrze tuto skutečnost tam, kde se ukrývá podstata a pravda. Můžeme být svědky, jak touha po spravedlivém a lidském světě, která oslepila mnohé ze západních intelektuálů, kteří ve dvacátých a třicátých letech sovětské Rusko navštívili a psali o něm, nedokáže Rotha zbavit nezávislého pohledu ani ho nepřinutí zapomenout ve jménu budoucnosti na člověka, jeho osud a trápení. Je to mimo jiné zajímavé svědectví o tom, že skutečný spisovatel nedokáže oklamat čtenáře prostě z toho důvodu, že nedokáže oklamat sám sebe.

Dalším důvodem pro čtení jsou pasáže, které v krásných a sugestivních obrazech zachycují podobu navštívených míst a krajín. Při plavbě po Volze si Roth poznamenává: „Tato země dává pocit svobody, jak to u nás dokáže jen voda a vzduch. Kdyby ptáci mohli putovat po zemi, asi by ani nechtěli létat. Člověk chodí po zemi jako po obloze, vzletně a bez cíle, je jako pozemský pták.“ A o něco dál ještě: „Hluboký dech stepi se klene nad kopci i nad řekou. Pociťujete zde hořkost nekonečnosti. Při pohledu na vysoké hory a bezbřehá moře se člověk cítí ztracený a ohrožený. V širé rovině je člověk také ztracený, ale nachází v ní zároveň útěchu. Je pouhým stéblem trávy, ale nezahyne: člověk je jako dítě, které se probudí s úsvitem letního rána, když ostatní ještě spí. V nekonečném tichu je ztracen, ale zároveň i chráněn. V bzukotu mouchy, v tlumeném odbijení hodin spočívá tentýž konejšivý, protože nadpozemský a nadčasový smutek širé rodiny.“

LIDÉ A REVOLUCE

Roth si na svém putování sovětským Ruskem pozorně všímá mnoha věcí a píše o nich tak, že jsou zajímavé, v detailech zejména, i po mnoha letech. Popisuje podobu a zejména atmosféru ruských měst,

všimá si situace i vzhledu ruských žen, kde červený šátek, který vesměs nosí, „staré ženy omlazuje, mladým propůjčuje smělý erotický elán“, píše o tom, že revoluce nejen nedokázala buržoazii zničit, ale, což považuje za ještě horší, „vytvořila svého vlastního měšťáka“.

A píše hodně o Židech, o jejich současné situaci a také o jejich budoucnosti v sovětském Rusku. Obojí nevidí příliš optimisticky. Při návštěvě Oděsy si zaznamenává:

„Za své nejsmutnější zážitky vděčím svému putování po Moldavance, židovské čtvrti Oděsy. Těžká mlha se tam převaluje jako osud, večer je tam neštěstím, vycházející měsíc posměškem. Žebráci jsou zde nejen obvyklou fasádou města, jsou trojnásobnými žebračky, neboť jsou zde doma. Každý dům má pět, šest, sedm malých krámků. Každý krám je také bytem. Pod oknem, které je zároveň dveřmi, je dílna, za ní postel, nad postelí visí v koši děti – a neštěstí je kolébá sem a tam. Vysocí, hranatí muži se navracejí domů: jsou to židovští nosiči z přístavu. Uprostřed svých malých, slabých, hysterických, bledých soukmenovců vypadají cize jako divoká barbarská rasa, která se zatoulala mezi staré semity. Všichni řemeslníci pracují až do pozdních nočních hodin. Ze všech oken pláče kalné, žluté světlo, které nešíří jas, nýbrž jakousi temnotu se světlým bodem uprostřed. Nejsou to příbuzní žehnajících ohň. Jsou to jen duše temnot...“

ÚHEL POHLEDU

Když Roth říká, že v sovětském Rusku „ze všech postulátů demokracie a socialismu patří zrovnoprávnění národnostních menšin k těm, které byly skvěle, příkladně zvládnuty“, nebo že „ruský sedlák je navždy osvobozen. V krásném, rudém, slavnostním průvodu se připouje ke svobodnému lidstvu,“ pak se nejspíš smutně usmějeme, protože víme, právě proto že víme. Ale i Roth toho věděl hodně, na svůj čas a na úhel pohledu, který měl k dispozici. A nedal se oklamat, ani vlastní touhou po lepším světě ne. Věděl toho a viděl tolik, že poté, co byly jeho reportáže v Německu publikovány, byl v ruském tisku označen jako „opravdový buržoazní nepřítel ruské republiky“.

JIRÍ DANIČEK

(*Joseph Roth: Cesta do Ruska. Fejetony, reportáže, poznámky v deníku 1919–1930. Z němčiny přeložil Pavel Váňa, vydalo Centrum pro studium demokracie a kultury Brno v roce 2017. 268 stran, pevná vazba, cena 298 Kč.*)

Karel Poláček

ROZHOVOR O NÁBOŽENSKÝCH OTÁZKÁCH

„No, pane Blum?“

– No, pane Blau?

„Co je s nima, pane Blum?“

– Co má být se mnou, pane Blau?

„Já mám vědět, co je s nima, pane Blum? Já se jich ptám. Nesmím se ptát? Co se tak koukají?“

– Já se koukám? Já se nekoukám.

„Oni se koukají. Mně nebudou nic pravovat. Já do nich vidím, pane Blum. Oni jsou smutnej, pane Blum – oni jsou rozčilenej, pane Blum.“

– Já nejsem smutnej, pane Blau – já nejsem rozčilenej, pane Blau. Já jsem veselej, pane Blau – já mám být proč veselej, pane Blau.

„Proč jsou veselej, pane Blum?“

– Já jsem veselej, pane Blau? Vě-e-ru! Já jsem veselej – moje starosti na moje nepřátele. Jim řečeno, aby byli tak veselej jako já, pane Blau.

„Co já jim přeju, pane Blum, ať mně Pán Bůh nadělí, pane Blum. Na mě se nekoukají!“

– Já se na nich nekoukám, pane Blau. Co já jim přeju, ať mně Pán Bůh nadělí. Já mám radosti – no, já vám říkám, pane Blau.

„No, pane Blum?“

– Co se chce ode mě? Chcete ze mě svléknout kabát? Chcete ze mě trhat kusy? Jsem nějaký baron? Jsem majitel stříbrných dolů v Arizoně?

„No dovolet, pane Blum – já z nich nechci trhat kusy...“

– Oni ne, pane Blau – ale tamty! Ptám se jich: Jsou teď takový obchody, aby mohl člověk na všechny strany rozdávat? Režie, to že nic? Domácnost nic nestojí? Kde je živobyčí, pane Blau? Kde je daň výdělková, daň z obratu, daň přepychová, obecní přírážky, pane Blau? Kde je světlo, plyn a topení, pane Blau? Kde je prádlo, pane Blau? Kde jsou knížky do školy pro děti, pane Blau? Trhejte si ze mě kusy – já můžu rozdávat – já jsem milionář. Jsem Guttman? Jsem Rothschild? Jsem – e – e – e – petrolejovej to... král? Mám doly?

„Šššš – nekřičej, pane Blum – nemusej oni všechno slyšet.“

– Ať si to oni slyší. Já se nebojím, pane Blau – já si zaplatil jako oni – mně na to oni nic nepřidají...

„Tak mluvěj, pane Blum. Co se jim přihodilo?“

– Co se mně přihodilo, pane Blau? No co se mně přihodilo: Včera přišel ke mně pan Kopperl –

„Á pan Kopperl!“

– pan Kopperl, šames. Přijde: „Maucta,“ prej. „Poklona,“ povídám, „pane Kopperl. Co mně nesou, pane Kopperl?“ – „Co jim

nesu, pane Blum?“ povídá pan Kopperl. „Tady jim nesu nějakou cedulku skrze náboženskou daň, pane Blum.“ – „Oni, pane Kopperl,“ povídám, „jsou mně pěkněj kavalír, pořád jenom takový cedulečky mně nosejí.“ – „Jakej kavalír, pane Blum,“ povídá ten Kopperl s těma jeho šilhavějma očima – a podívá se na mě – tak, vědí, jak bych to řekl – tak maliziös – (chucpe mají ti lidi) – a povídá: „Žádnej kavalír, pane Blum. Co mám naporučený, to přinesu. Kdyby,“ povídá, „mně rozkázali, abych vám přines stojací hodiny, přinesu jim stojací hodiny. Jak jsem koupil, tak prodám.“ – Povídám: „Oni, pane Kopperl, mně nechoděj s tou křivou hubou na oči. Já jich nechci vidět svejma očima.“ – On na to: „Poklona, pane Blum,“ a šel. – A vědí, pane Blau, co stálo v té cedulce?

„Nu, co stálo v té cedulce?“

– Zvýšili mně náboženskou daň na 75 Kč. – „Předepisuje se Vám,“ bylo tam napsáno – eine Schlechtigkeit! A v tu ránu jsem řekl své paní: „Máli,“ povídám, „přiryčtuj se – dáme se vyškrtnout z víry. To by nám přišlo náboženství draho. Jeden neví, kam má dřív ty peníze dát.“

„Oni chtějí vystoupit z víry, pane Blum?“

– Já vystoupím, pane Blau, abych tak zdráv byl.

„Co by to dělali? To neudělají!“

– Co bych to neudělal? To udělám!

„Já jich z toho vyvedu, pane Blum.“

– Nic mě z toho nevyváděj, pane Blau – já jsem řekl!

„Tak dobře, pane Blum. Oni, tak říkajíc, vystoupějí z víry. Tak to už nepudou do kostela?“

– Nepudu.

„Ani na Jom kipur?“

– Ne.

„Ani na Roš ha-šana?“

– Ne.

„Nebudou slavit Pesach?“

– Nebudu.

„Neponesou tam hned za panem továrníkem Schnablem, komerčním radou, na svátek Simchat Tóra?“

– Ten kovet jim daruju.

„Nepudou do kostela, když bude mít pan Štědrý Jahrzeit?“

– Ať si seženou minjan beze mě.

„A když bude mít jejich nebožtík tatínek Jahrzeit?“

– Budu říkat za něho Kadiš doma.

„Pane Blum, pane Blum... Oni udělají jednomu hlavu plnou. Ale řeknou mně jednu věc: Co soudějí o bejliku?“

– Bejlik? Já rád bejlik se šoletem. Když se pořádně připraví, jak ho dělala nebožka maminka, ó!

„A jak ho dělá moje paní, ó!“

– Trochu pepře do něho – pořádně omastit – to je moje, á!

„Já mám nejraději Jom kipur, pane Blum.“

– Jom kipur? To je nejfádnější svátek. Pořád jenom aby se člověk bil v prsa: Avinu malkenu!

„Ne, tak to nemyslím, pane Blum. Já myslím ten večer předtím. Nejprve musí přijít na stůl polévka –“

– S knedlíčky, pane Blau. Musí být jako olej a teplá, pane Blau. Jinak to není polévka. Potom přijde teleci pečené –

„K tomu ale musí být kompot, pane Blum.“

– Naložené švestky a jablka. Pak si člověk odpočine a potom –

„Pak se nesou na stůl kuřata.“

– U nich jsou kuřata? U mě musí být husa!

„Ale jdou, pane Blum. Kuřata, mladý kuřata – co se tak křupou, á!“

– Ale husa, mladá husa – a opečený brambory, to je něco. Tomu já říkám svátek. To je deliziös, pane Blau.

„Ono, nechte být – ale na macesový svátky se taky dobře jí, pane Blum!“

– Kůzle se špenátem – mm, pane Blau!

„Macelokš! pane Blum!“

– Ajajaj! Moje Máli ho umí udělat!

„Macelokš dělá nejlepší teta Lucy. Ale což kugel, pane Blum?“

– Ojjoj! Ale je to trochu těžký pro žaludek, pane Blau.

„Nesmí se sníst všechno najednou. Odpočineš si – a pak to jde dál. Ne aby byl člověk jako ten starý Wasservogel Ignác, co se na velké svátky tak najedl, že povídal: „Už mně nic nešmakuje – jsem starý muž,“ a umřel.“

– Není nad židovskou kuchyni, pane Blau. Takovou nenajdeš na celém světě.

„Tak nedovedou oni vařit – kdepak, židovská kuchyně! A to by chtěli všechno opustit, pane Blum?“

– Já, pane Blau? Kdo mluví o tom, pane Blau?

„Oni chtějí se dát vyškrtnout z víry, pane Blum.“

– Já...? Kdo jim to povídal? Co hovořejí, pane Blau? V čem se jeden narodil, v tom má zůstat, jak říkala nebožka maminka.

„Oni něco hovořili skrz ty daně –“

– Kdo hovořil? Já hovořil? Ani mi to nezapadlo. Oni hovořili, pane Blau. Já nejsem takovej na krejcar, pane Blau. Já jsem Adolf Blum, pane Blau. Vždycky kavalír, pane Blau, to si pamatujou, pane Blau. Já nejsem někdo, pane Blau. Já ještě na náboženství držím, pane Blau. Já jsem Adolf Blum, stará firma, na mě se můžou zeptat, kde chtějí.

ZMÝLENÁ TAKÉ PLATÍ

Mirovice nejsou Mirotice, ovšem záleží, odkud se to vezme

Máloco je přírodou tak důmyslně stvořeno k tomu, aby to člověk, který nepochází z přímo odtamtud, tak snadno a beznadějně zaměňoval, jako jihočeské Mirovice

Pohled do židovského hřbitova v Mirovicích.

a Mirotice. Obě městečka se nacházejí v okrese Písek, vzdálená sobě pouhých 17 kilometrů a obě jsou starobylá – o Miroticích existuje první písemná zmínka z roku 1254, o Mirovicích z roku 1323. Ovšem na druhé straně mají dnes Mirovice 1600 obyvatel, zatímco Mirotice pouhých 1231. Zato se tam však narodil malíř Mikoláš Aleš a přiznal loutkář Matěj Kopecký. Mirovicemi protéká říčka Skalice, Miroticemi řeka Lomnice. V ledasčem se tedy liší, ale vsadil bych hodně, že už po tomto krátkém úvodním exkurzu se obě obce beznadějně pletou i laskavému čtenáři. A přitom z Mirovic je to celkem blízko do Březnice, zatímco z Mirotic zase do Blatné. Inu...

Opustíme ale na tomto místě beztak předem ztracené orientační snahy a vydejme se na výlet. Podzimní vánek vane od Mirovic nebo snad od Mirotic a ať je tomu tak či tak, výletníkovi to může být celkem jedno, jen když neprší. A pokud je to turista, kterého vedle počasí a možností občerstvit se zajímají i památky židovské, pak můžeme konstatovat, že je dokonce i jedno, kam nakonec dojde – jestli do Mirovic, nebo do Mirotic. Protože tam i tam se nachází pozoruhodný židovský hřbitov, který dokládá, že tu po několika staletí existovaly židovské obce.

MIROVICE

Dejme tomu, že jsme se řízením osudu dostali nejdříve do Mirovic. Tam je židovské osídlení doloženo od druhé poloviny 16. století. Náboženská obec tady fungovala až do roku 1935, kdy byla pro velký úbytek členů zrušena

a místní Židé byli přičleněni k náboženské obci v Březnici. Stávala tu i kamenná synagoga z počátku 19. století, po válce přestavěná na obytný dům, rabínský dům s třídou pro vyučování židovských žáků (zbořeny po roce 1950) a malé ghetto, ze kterého už také téměř nic nezbylo.

Když projdeme městečko a vydáme se po polní cestě směrem ke vsi Myslín, dojdeme asi po čtvrt hodině chůze k mirovickému židovskému hřbitovu, založenému ve svahu nad říčkou Skalicí na počátku 18. století. Dochovalo se na něm přes 200 náhrobních kamenů, od barokních až po novodobé z první poloviny 20. století. Pochováni jsou tu Židé z Mirovic i okolních obcí a o místo jejich posledního odpočinku je celkem dobře pečováno.

Skupina náhrobních kamenů na hřbitově v Mirovicích.

MIROTICE

Do Mirotic, jak už bylo řečeno, je to 17 kilometrů. Tím, že jsme Mirovice právě navštívili, se možnost záměny jedné obce za druhou poněkud snižuje, ale pozor: nevylučuje se. Doporučuje se, pěšky, na kole nebo i v automobilu, zamířit k jihu a toho směru se držet, dokud se Mirotice neobjeví. Většinou to vyjde. Jsme však v jižních Čechách a vzdělanější turista si vzpomene, jaké potíže orientačního rázu měl Švejk na své cestě z Tábora do Budějovic. Přišel tam, odkud už jednou vyšel, tedy do Putimi. A ta je také v okrese Písek, jen nějakých 20 kilometrů od Mirotic. Josef Švejk nakonec svého cíle přece jen dosáhl – pravda za pomoci strážmistru a rytmistra – a tak by se to mohlo podařit i nám.

V Miroticích je židovské osídlení zaznamenáno dokonce od poloviny 16. století a zdejší obec nikdy nepřekročila počet sta osob. Její členové si postavili školu i pěknou barokní synagogu – obě budovy však

byly v roce 1945 poškozeny náletem a poté zbořeny. Samostatná židovská obec vzhledem k velkému úbytku členů zanikla už roku 1900 a byla připojena – kam jinam než k židovské obci mirovické. Z 26 Židů, kteří tu ještě žili na počátku druhé světové války, přežil holokaust pouze jeden.

Zůstal hřbitov, o kterém se píše, že patří k nejcennějším a nejlépe zachovaným v jižních Čechách. Najdeme ho celkem snadno. Z náměstí se vydáme směrem k řece Lomnici a hned za mostem zahneleme doleva, do ulice Zářečí. Tam, v čísle 145, bydlí pan Václav Krajíc, který zájemcům ukáže cestu a umožní vstup.

Návštěva stojí za to. Hřbitov je opravdu krásný, plný starých renesančních, barokních i pozdějších náhrobníků převážně z bílého kamene podobného mramoru, který skvěle odolává erozi a povětrnosti. Dochovalo se jich tam na 250 a vesměs se jedná o skvělou kamenickou práci. Nejstarší pochází z poloviny 17. století a najdeme mezi nimi i náhrobní kámen Šimona Kafky, jednoho z předků slavného Franze Kafky. Márnice, která sloužila a slouží jako průjezdní vchod, je, jako ostatně celý hřbitov, opravená a dobře udržovaná.

Můžeme si tady, ve stínu velkého dubu, který je spolu se hřbitovem památkově chráněný, odpočinout, protože už nemáme kam zabloudit. Za ohradní zdi dole teče řeka, naproti za ní vystupuje věž kostela a střechy domů, paprsky světla se odrážejí od bílých kamenů a už není kam spěchat. Skončila cesta z Mirovic do Mirotic. Nebo

Márnice a současně vstup na mirotický hřbitov.

z Mirotic do Mirovic? Památka spravedlivých ať je nám k pozhelnání.

Text a foto **JIRÍ DANÍČEK**

Carl Denis: DVĚ BÁSNĚ

VÝCHOD SLUNCE

Aztékové možná koneckonců nebyli brutální, přestože věřili, že slunce nevyjde, pokud svatyně slunečního boha nebudou cítit lidskou krev. Možná, že jejich pojetí dluhu bylo přísnější než naše. Čím jiným mohli platit

slunci

za převzácný dar kukuřice než muži a ženami s životy před sebou, mladými a šťastnými?

Co se týče boha, který neočekával vyrovnání, který rád dával potud, pokud náš druh projevoval vděčnost, víc rodič než věřitel – takové pojetí nebylo o nic racionálnější než to první a daleko neschopnější osvětlit pohromu, ačkoli dlouhodobě se ukázalo být stejně praktické jako další skvělé vynálezy, kupříkladu páka či kolo.

Jen symbolické první plody pole, jen prvorození z kůzlat a jehňat obětovaní v Chrámu za zvuku zpěvů. A když Římané Chrám strhli, rozptýlení věřící se rozhodli pro boha, který byl ochoten odejít s nimi do exilu, vzdát se bohaté živočišné stravy a vystačit si s miskou hrachu či čočky zanechanou v noci u dveří vdoviny chalupy.

Pro boha tak věrného byli jeho lidé ochotni přehlížet jeho neschopnost ochránit je, a namísto toho vinili sami sebe. A nezískali svým odmítnutím vrhnout stín na jeho pověst spravedlivého trochu odpuštění navíc, když pokoušeli jeho trpělivost?

Pkoušeli jeho trpělivost ve dnech, kdy zákon pociťovali jako břemeno, nikoli jako požehnání, ale do večera se většinou, i když s reptáním, navrátili. A v noci, zmožení tím úsilím, spali tvrdě a spali i o několik hodin později, kdy sluneční bůh, jehož nevzývali, sám ve tmě vstal, aby nakrmil koně, tak jak mu kázala jeho sluneční povaha, a zapráhl je do svého zlatého kočáru.

STRACH ZE TMY

Strach ze tmy se mnou zůstává, ne tak už stud. A obava, že se můj příběh nedostane na světlo, kde čekají další příběhy, a že nebude pochopen, se již nezdá slabostí, kterou bych měl překonat.

U tebe je to možná jinak a tvé oči a uši stačí k tomu, abys naplnil divadlo, a je ti záhadou, proč Hamletovi, jenž svou láskou vůči světu nijak neplytvá, při umírání tak záleží na tom, aby se svět dozvěděl, jak se věci mají,

a přiměje Horacia ke slibu, že příběh převypráví. Proč dokonce i mrtví v Pekle volají za Dantem, aby přinesl jejich příběhy zpět; proč to Dante, vyhnán z Florencie, slibuje.

Není třeba, abys naslouchal, pokud nechceš být slyšen, mrtvým Sodomy a Gomory volajícím po spáse, i když máš podezření, že v tom ohni zemřeli i dobří muži, otcové vdov a sirotek, přátelé chudých.

Když se popel usadil, písaři jméno oněch spálených zdí začernili, aby uchovali jméno Boží čisté.

Bude poměrně pracné říci dost k tomu, aby duchové spočinuli ve tmě,

jako spočívá Trója, její popel spokojen s Homérovým podáním oné dlouhé války a strmého pádu, překrásná Trója, město Diem milované, z jejichž oltářů se dnem i nocí zvedal kouř obětín.

Přeložil Šimon Daniček

Carl Dennis se narodil roku 1939 v St. Louis ve státě Missouri. Po studiu v Minnesotě si udělal doktorát v Kalifornii a od roku 1966 byl profesorem angličtiny na Univerzitě v Buffalu ve státě New York. První sbírka básní *Můj vlastní dům* (House of My Own) vyšla v roce 1974 a poslední *Noční škola* (Night School) roku 2018. Za *Praktické bohy* (Practical Gods), vydané v roce 2001, obdržel o rok později Pulitzerovu cenu za poezii. Kromě třinácti knih básní je také autorem svazku statí *Poezie jako přesvědčení* (Poetry as Persuasion). Větší soubor jeho básní bude otištěn v Židovské ročence 5779 – 2018/2019.

IZRAEL: Proč zvláštní zákon?

Pochybujete o tom, že Izrael je židovský stát? Že je národní domovinou, historickým i kulturním těžištěm Židů ve světě? Že jeho metropolí je Jeruzalém a hymnou *Hatikva*? Pokud ano, můžete si oddechnout – to vše je od července zakotveno ve zvláštním zákoně. Pokud o tom nepochybujete, můžete se spíše podívat, proč bylo nutné tyto danosti a samozřejmosti ukotvit do zákona právě v roce, kdy židovský národní stát slaví již 70. výročí.

Zákon o židovském národním státu je de facto ústavní. Připojil se k 11 dosavadním izraelským zákonům, jež se anglicky označují jako basic-law a v zemi bez psané ústavy plní funkci zákonů ústavních. Přinejmenším v tom, že je nelze zrušit či změnit běžnou většinou.

Byl schválen 19. července v Knesetu většinou 62 : 55 hlasů (dva poslanci se zdrželi), avšak patří ke sporným. A to již od roku 2011, kdy ho navrhl Avi Dichter, bývalý ředitel kontrarozvědky, pak poslanec Kadimy a teď prominentní člen Likudu. Spornost nespočívá ani tak v jeho celkové ideji. Jak už bylo řeče-

no, zákon zakotvuje to, co už je dávno zřejmé. Tedy že Izrael je národním státem Židů. Podobně jako Finsko je národním státem Finů, ačkoli tam žije švédská menšina. A podobně jako mnohé arabské země už ve svém úředním názvu deklarují charakter „arabské republiky“ nebo Írán či Pákistán se úředně označují za „islámské republiky“.

Spor se vede spíše o to, zda ten zákon nemůže působit nevstřícně, ba diskriminačně vůči menšinám (izraelským Arabům). Obecně o to, zda není skvrnou na obrazu Izraele a jeho přijetí nezpůsobí víc škody než užítu.

122 LET PO HERZLOVI

Plné znění zákona přinesl web *The Times of Israel*. Zmiňme jeho základní body. První dva zní zcela samozřejmě, skoro banálně. Izrael je historickou vlastí židovského národa a Stát Izrael je národní domovinou Židů, v níž naplňují své přirozené, kulturní, náboženské a histo-

rické právo na sebeurčení. To hlásal už Theodor Herzl. A premiér Netanjahu to teď zdůrazňuje: „122 let poté, co Herzl ohlásil svou vizi, tímto zákonem určujeme základní principy naší existence. Izrael je národním státem Židů a respektuje práva všech svých občanů.“

Tady jsme u prvního emotivnějšího bodu. Zákon výslovně říká, že právo na národní sebeurčení ve Státu Izrael mají pouze Židé. Jinými slovy, že Židé v něm mají skupinové právo na státnost, kdežto ostatní občané mají jen svá individuální práva. Poněkud to připomíná ustanovení Československa před 100 lety, kdy „národ československý“ požíval skupi-

V praktickém životě se zákon asi moc neprojeví. Foto archiv.

nové právo na státnost, kdežto menšiny – tedy Němci a Maďaři – měly zaručena jen svá práva individuální. Jenže v dnešní době, která na Západě zbožšťuje skupinové identity a skupinová práva menšin, to lze vykládat jako cílenou diskriminaci vůči izraelským Arabům, ačkoli jejich individuální práva občanů Státu Izrael jsou zajištěna i nadále.

Výbušnému výkladu napomáhá i bod týkající se úředního jazyka ve Státu Izrael. Zákon jím stanoví pouze hebrejštinu, čímž arabštině upřel dosavadní oficiální status. Magazín 972mag.com připomíná, že hebrejšтина měla pozici úředního jazyka v Izraeli 70 let, 2 měsíce a 5 dnů (myšleno ode Dne nezávislosti až do přijetí nynější legislativy). Zákon sice v dalším odstavci uvádí, že arabština bude mít „speciální status“ (ten upraví další zákon) a nová úprava „její dosavadní pozici nepoškodí“, ale to spíše vyvolává otázky: Pokud ta úprava v praxi nic nezmění, proč se vůbec uskutečňuje? Jisté je, že

tento bod je ve světě vnímán jako degradace arabštiny v židovském státě, tedy coby minus pro Izrael.

K dalším bodům, které provokují arabský svět i západní levici, patří tyto dva. Jednak zákon stanoví, že rozvoj židovských osad je „národní hodnotou“ a bude podporován. A dále výslovně zdůrazňuje, že metropolí Izraele není jen Jeruzalém jako takový, ale Jeruzalém „úplný a nedělitelný“. Tím se de facto vylučuje možnost jakékoli dohody s Palestinci o sdílení Jeruzaléma coby metropole (což bylo seriózní téma při rozhovorech v Camp Davidu v roce 2000 a pak ještě za premiéra Olmerta).

Další bod je sporný jen v židovském kontextu. Stát se zavazuje chránit dědičtí židovského národa „mezi Židy v diaspoře“, ale vypadli z toho Židé v Izraeli. Podle *Ha'arecu* to prosadily ultraortodoxní strany, aby bránily monopol ortodoxie před reformními či konzervativními komunitami v Izraeli.

VARUJE I PREZIDENT

Není náhoda, že dělicí linie mezi fanoušky a kritiky zákona neběží po barikádě pravice – levice. Ke kritikům se řadí i takové osobnosti, jako je prezident Rivlin (v dopisu poslan-

cům napsal, že zákon „může poškodit Židy ve světě i v Izraeli a stát se zbraní v rukou nepřátel“), šéf Židovské agentury Natan Šaransky, vrchní státní žalobce Avichaj Mandelblit, právní poradce Knesetu Ejal Inon či poslanec Benny Begin (zdržel se hlasování).

O politických krocích tohoto typu se říká, že přesvědčují již přesvědčené a vytáčeji již vytočené. Ale zákon o židovském národním státu jde ještě dál. Jeho přijetí vytočilo i dosud loajální komunitu izraelských drůzů, kteří jinak slouží i v Cahalu. Svůj odpor vyjádřili na dost mohutné demonstraci v Tel Avivu 4. srpna.

Snad to dopadne tak, jak pro *The Jerusalem Post* předpovídá právník Amir Fuchs z Ústavu pro izraelskou demokracii: i když bude zákon napaden žalobami, Nejvyšší soud ho sice nezruší, ale bude se vykládat a uplatňovat natolik vágně, že se v praktickém životě moc neprojeví.

ZBYNĚK PETRÁČEK

CHAZARSKÁ MAFIE ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Prakticky všechna česká média v souvislosti s 50. výročí okupace Československa uvedla, že jediný člen čs. delegace, který odmítl podepsat moskevský protokol, a jeden ze čtyř poslanců Národního shromáždění, kteří na podzim 1968 hlasovali proti přijetí smlouvy o „dočasném pobytu“ sovětských vojsk na území ČSSR, byl syn židovských rodičů z Haliče František Kriegel. ■ Před 70 lety, 2. srpna 1943, začalo povstání v nacistickém vyhlazovacím táboře Treblinka na východě dnešního Polska. Vězni z obslužného tábora, kteří se vzbouřili, zapálili domy a pobili několik strážných, utéci a přežít do konce války se ale podařilo jen několika desítkám z nich. Byl mezi nimi i český Žid Richard Glazar, autor knihy *Treblinka, slovo jak z dětské říkanky*. (Echo24.cz, 2. 8.)

■ V Německu až dosud platil pro videohry absolutní zákaz zobrazování nacistických symbolů, hajlování nebo i ztvárnění postavy Adolfa Hitlera. Vývojáři tak museli pro německý trh vytvářet speciální verze bez hákových křížů i typického knírku nacistického vůdce. Znají to například hráči hry *Wolfenstein*. Tento absolutní zákaz nyní zmírnil německý Úřad pro kontrolu zábavního softwaru, na který už roky tlačil herní průmysl. (iHNed.cz, 12. 8.) ■ „Nemám vůbec nic proti křesťanství, ba naopak, ale nesnáším Halíkův katolicismus, katolickou církev, překrucování Písma a podněcování principů, jež směřují k rozpoutání války na starém kontinentu. Zaposloucháte-li se do Halíkových řečí, tak nutno uznat, že tento papeželec a nepřítel původních Evropských národů má své řeči velmi dobře rétoricky zvládnuté a propagandisticky propracované. Vše ve smyslu zájmů EU a Nového světového řádu, které postupují dle dikce Chazarských židů, Chazarské mafie, mající své centrály ve Spojených státech,“ to a mnoho dalšího se lze dočíst v článku, ve kterém se *svobodnenoviny.eu* zevrubně věnují teologovi Tomáši Halíkovi. (13. 8.) ■ „Avnery byl představitelem určitého proudu v izraelském a obecně židovském politickém, intelektuálním a duchovním životě. Ten přichází s absolutními požadavky na vlastní stranu a nehledí přitom napravo ani nalevo – tak například činili už bibliční proroci. Někdy je činnost takových

mužů a žen obdivuhodná a důležitá. Jindy sehrávají úlohu užitečných idiotů – jak se pak ukazuje, když se výroky těchto osobností stávají nástrojem v boji proti Izraeli, sionismu nebo rovnou proti Židům. To je vidět například na právě vrcholící krizi kolem debaty o antisionismu a antisemitismu v britské Labour Party a některých židovských hlasech v ní. Sám Avnery se považoval za idealistu a provokatéra pro dobrou věc. Právě on – v útlém mládí přívrženec židovského nacionalistického podzemí – kdysi napsal, že rozdíl mezi ‚bojovníkem za svobodu‘ a ‚teroristou‘ je jen otázkou perspektivy. Desítky let strávil tím, že se snažil o takové tezi přesvědčit ostatní Izraelce. S jen velmi omezeným úspěchem. Přesto se s ním lidé, jako je pravcový prezident Rivlin, loučili jako s velkým bojovníkem za svobodu vyjadřování a za lekci, že na skutečnost se dá dívat z různých úhlů – třeba i očima nepřítele,“ píše Jan Fingerland v článku, věnovanému úmrtí izraelského novináře a politika Uri Avneryho. (rozhlas.cz, 20. 8.) ■ Místo, odkud za války odjížděly transporty Židů do koncentračních táborů, se právě k tomuto odkazu vrátí. Někdejší nádraží Praha-Bubny bude za pár týdnů předáno do přestavby. Novou éru tohoto prostoru zahájí 7. září koncertní provedení československého oscarového filmu *Obchod na korze* v podání Symfonického orchestru hl. m. Prahy FOK. „Letošní rok je zlomový hlavně proto, že do procesu revitalizace železniční stanice vstupuje magistrát hlavního města Prahy s již schválenou investiční podporou,“ uvádí Pavel Štingl, dokumentarista ze společnosti Památník ticha Praha. (Metro, 23. 8.) ■ Mustafa Džemilev se během svého života stavěl za svobodu Československa v roce 1968 i práva krymských Tatarů. O tom, proč to udělal a jak se jako jeden z vůdců krymských Tatarů dívá na návštěvy českých politiků a rétoriku prezidenta Zemana, mluvil v rozhovoru pro *iROZHLAS.cz*. „Vzpomínám si na to, jak v lednu

1968 začal kurz demokratizace, a potom na demonstraci našich. Jak řekl Václav Havel: Na Rudém náměstí na obranu Československa vystoupilo pouze osm lidí, to bylo ale dostatek na to, abychom už více nemohli hledět s nenávistí na Rusy. Pravda, většina z nich nebyli etničtí Rusové, ale Židé, to ale na věci nic nemění. Oni přinejmenším zachránili českou zemi, která si říkala Sovětský svaz,“ uvedl v rozhovoru. (24. 8.) ■ Zelig Goldberger alias Zdeněk Toman se stal hlavní postavou nového filmu režiséra Ondřeje Trojana. Nazval ho prostě: *Toman*. Snímek bude mít premiéru v českých kinech počátkem října. O to, aby co nejdříve vystihl historická fakta, se staral i televizní dokumentarista Martin Šmok. Na otázku „Kdy jste poprvé narazil na jméno Zdeněk Toman?“ v rozhovoru pro *Magazín Práva* odpovídá: „V devadesátých letech. Zprvu se ke mně dostala verze: velký židovský hrdina. Vždyť univerzité v Berševě věnoval miliony dolarů. Záhy jsem se dostal i k jiné verzi: Toman, sebestředná bestie. Poté jsem objevoval další a další informace. Toman dokonce nahrál několik vzpomínkových audiorozhovorů. Věřit jim ale nelze, protože vyfabuloval několik naprosto odlišných vyprávění. Nešlo o mecenáše, filantropa, jak ho vidí Izraelci, ale spíš o sebestředného pána zaslepeného mocí, penězi. V tom ho formovalo dětství a mládí. Za žádnou cenu nechtěl

být znovu chudý. Nikdy nepřekročil svůj stín.“ (25. 8.) ■ Kameramanka Věra Štindlová prošla v dětství Osvětím a dalšími koncentráky, po válce se vyučila fotografkou. Ale pak ji zlákala kamera – jako první žena vystudovala tento obor na pražské FAMU. V roce 1956 ji kontaktovala televize, která se stala jejím pracovním osudem – za svou kariéru nasnímala více než 1500 děl. Z valné části to byly pohádky, ale točila i publicistické pořady typu *Zvědavá kamera* či mnohem později oblíbené *Studio kamarád*. S Vojtěchem Jasným se v roce 2001 podílela na dokumentu *Peklo na zemi*, zachycujícím svědectví českých Židů, kteří přežili holocaust. Devadesáté narozeniny oslaví 26. srpna. (MF DNES, 25. 8.) *jd, ilustrace Jiří Stach*

Kalendárium

Medaile cti (Medal of Honor) je nejvyšší americké vojenské vyznamenání. Na seznamu jeho nositelů nalezneme i jednoho českého rodáka židovského vyznání. Je jím **LEOPOLD KARPELES**, vlajkonos unijních vojsk v americké občanské válce Severu proti Jihu, od jehož narození uplyne **9. září 180 let** (9. 9. 1838 Praha–2. 1909 Washington D.C.). O jeho dětství nemáme prakticky žádné informace, do USA odešel se svým starším bratrem Emilem v roce 1848, tedy ve svých jedenácti letech. Bratři se usadili v Texasu, Leopold se roku 1861, kdy se jižní státy, které podporovaly otrokářský systém, odtrhly od států severních, odstěhoval do massachusettského Springfieldu. Krátce nato začala americká občanská válka. Leopold Karpeles hned následujícího roku vstoupil do pěchoty severních států a v barvách Unie pak s menší přestávkou bojoval až do

Leopold Karpeles, foto archiv.

roku 1865, kdy válka skončila vítězstvím odpůrců otrokářství. Během bojů byl Karpeles vážně zraněn v bitvě u North Anna, ale také se vyznamenal statečností a odhodláním. Právě tyto vlastnosti uplatnil mj. v bitvě u Wilderness roku 1864, za což v dubnu 1870 obdržel zmíněnou Medaili cti. Po válce se usadil ve Washingtonu a pracoval jako úředník.

Na rozhraní pražských Vinohrad a Vršovíc se obklopa vinicemi nachází neorenesanční skvostná vila, zvaná Grébovka. Tato reprezentativní stavba dostala jméno po svém prvním majiteli, úspěšném podnikateli **MORITZI GRÖBEM** (14. 9. 1828 Kahle u Norimberku–5. 3. 1891 Praha), od jehož narození si **14. září** připomínáme **190 let**.

Gröbe byl Němec židovského původu, který konvertoval ke křesťanství. Do českých zemí přišel jako zaměstnanec firmy Vojtěcha Lanny, která tehdy sídlila v Českých Budějovicích a zabývala se realizací zejména železničních a vodních

staveb. Později přešel Gröbe s firmou do Prahy, kde se stal prokuristou a společníkem firmy Tomáše Lanny, Vojtěchova mladšího bratra. O pár let později se stal podílníkem ve společnosti Lanna a Schebek, jež se podílela na rozvoji stavebnictví, především při výstavbě železniční sítě. O Gröbeho podnikatelském úspěchu svědčí právě vila, kterou si v letech 1871–1888 nechal vybudovat nákladem 1 760 000 korun. M. Gröbe se věnoval též mecenášství a filantropii: podporoval např. vzdělávací spolky a nezaopatřené děti. S manželkou Marií měl syna Alexandra a tři dcery. Roku 1881 ochrnul a zbytek života strávil na kolečkovém křesle. Jeho hrob nalezneme při levé straně uzavřeného německého evangelického hřbitova v Praze-Strašnicích.

Před **55 lety, 7. září 1963**, zemřel v New Yorku malíř a sochař **BERNARD REDER** (nar. 29. června 1897 v Černovicích na Bukovině), jehož životní osudy jsou spjaty s Prahou a také Roztokami. Pocházel z chasidské

rodiny v rakousko-uherských Černovicích, po první světové válce krátce studoval na Akademii výtvarných umění v Praze. Poté se vrátil do rodného města a v kamenictví svého tchána tesal náhrobní pomníky. Udržoval kontakty s Prahou a roku 1926 mu zdejší Krasoumná jednota uspořádala velkou výstavu v Rudolfinu. Roku 1930 se do české metropole přestěhoval, na letní byt jezdil do Roztok. Roku 1935 zaujaly jeho originální dřevěné, keramické, bronzové a pískovcové sochy Emila Fillu a Vincence Kramáře natolik, že mu uspořádali samostatnou a velmi úspěšnou výstavu v Mánesu. Na jaře 1937 odjeli Rederovi do Paříže, následujícího roku na Kubu; roku 1943 se jim podařilo odjet do USA. Rederovy jednoduché a současně odvážné sochy, vycházející z plastické výtvarnosti židovských náhrobků, si získaly časem řadu příznivců a jeho dílo je zastoupeno v mnoha světových galeriích.

(ra, am)

FRIEDRICH TORBERG

Před **110 lety, 16. září 1908**, se ve Vídni v pražské německy mluvící židovské rodině narodil **FRIEDRICH TORBERG** (vl. jménem F. Kantor-Berg), spisovatel, novinář a kritik, jehož pozoruhodnou osobnost a vtipný a britký styl připomínáme několika dopisy, psanými v americkém exilu Hugo Haasovi (str. 14–16).

V roce 1921 se rodina přestěhovala do Prahy a F. T. přešel na německé reálné gymnázium v Praze na Smíchově, kde v roce 1927 propadl při prvním pokusu u maturity. Tento zážitek se stal inspirací k prvotině *Student Gerber maturoval*; vyšla roku 1930 (díky iniciativě Maxe Broda) v nakladatelství Zsolnay a setkala se s velkým ohlasem. Jako sportovní reportér (sám byl úspěšným hráčem vodního póla) a divadelní kritik spolupracoval s pražským deníkem *Prager Tagblatt* a přátelil se s předními německy píšícími autory v Praze i ve Vídni. Po anšlusu Rakouska emigroval: nejprve do Švýcarska, pak přes Francii, Španělsko a Portugalsko do USA. Žil a pracoval v Hollywoodu, později se přestěhoval do New Yorku. V té době publikoval novelu *Má je pomsta*. V roce 1945 se oženil s vídeňskou emigrantkou Mariettou Bellakovou, se kterou ho kromě stejného osudu spojoval i mimořádný smysl pro humor. V roce 1950 vydal román *Druhé setkání*, v němž zpracoval komunistický puč v Československu.

Na počátku padesátých let se s manželkou vrátil z USA do Vídně. Začal přispívat do vídeňských novin *Kurier*, působil jako divadelní kritik; své kritiky publikoval v roce 1964 pod názvem *Pamflety, parodie, postskripta*. Kongeniálně také překládal texty svého přítele spisovatele Ephraima Kishona. Během studené války zaujal nekompromisně protikomunistický postoj. Založil kulturní časopis *Forum* a podílel se na veřejném kulturním životě. Největší poválečný úspěch sklídl v roce 1975 knihou *Teta Joleschová aneb Zánik západní civilizace v židovských anekdotách* a o tři roky později jejím volným pokračováním *Teta Joleschová a dědicové* (1978), knihami, které mají rádi i čeští čtenáři.

Zemřel 10. listopadu 1979 a je pohřben na Ústředním hřbitově ve Vídni. (Život a dílo F. T. připomněla v létě pražská pouliční výstava, snímky a texty z ní naleznete na adrese www.hornacek.cz/torberg.)

am

Ivan Fila

MUŽ, KTERÝ STÁL V CESTĚ

■ Strhující román o lékaři a politikovi Františku Kriegelovi, který se v srpnu 1968 pod hrozbou likvidace vzepřel okupantské moci a jako jediný nepodepsal moskevský protokol o „dočasném pobytu vojsk“. Autor se opírá o dokumenty z ruských archivů, které nebyly doposud publikovány.

Vydalo nakladatelství Ikar v Praze roku 2018. 256 stran, doporučená cena 299 Kč.

(Připomeňme, že již roku 2009 vydala Nadace Charty 77 knihu nazvanou *Na smutek není čas* o životě Františka Kriegela, obsahující jeho nejzávažnější polické projevy, korespondenci s přítelem Františkem Janouchem a unikátní dokumenty o jeho sledování z archivu STB.)

Woody Allen

OBHAJOBA ŠÍLENCOVA

■ V *Obhajobě šilencově*, téměř souborném vydání povídkového díla amerického filmového režiséra, herce, scenáristy, komika, spisovatele a klarinetisty Woodyho Allena (obsahuje sbírky *Vyřídít si účty*, *Bez peří* a *Vedlejší účinky*), narazíte nejen na šilenou filosofii, ale též filosofické šílení. Knižka, která potěší každého fanouška Woodyho Allena.

Vydalo nakladatelství Argo v Praze roku 2018. Přeložili Dana Hábová a Michael Žantovský. 256 stran, doporučená cena 298 Kč.

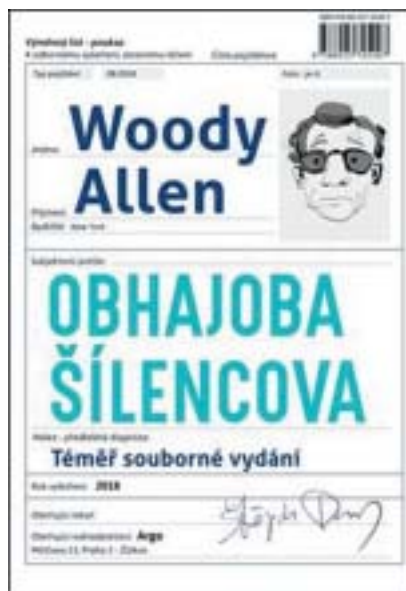
NACHUM TEVET V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

■ V Domě umění v Českých Budějovicích je od **6. září do 7. října** přístupna reprezentativní výstava pozoruhodného izraelského sochaře a architekta, profesora na jeruzalémské akademii Becael **Nachuma Teveta** (nar. 1946) nazvaná *Five Rooms – Pět místností*.

Tvorba Nahuma Teveta stojí na třech základních pilířích, kterými jsou malba, socha a architektura. Typickým rysem pro jeho díla je pocit „nedokončenosti“ a práce s měřítkem. Tevetův jazyk archetypálních forem, evokující předměty našeho běžného použití (kniha, krabice, stůl, židle, postel, člun), je nositelem řady významů, a především jím divákovi předkládá mnoho otázek. Základem prostorové struktury jsou barevné konstrukce, tvořící scény měnící se s každým divákovým pohybem.

První částí výstavy tvoří prostorová instalace *For One Room* (Pro jednu místnost). Jedná se o nejnovější dílo, které autor vytvořil speciálně pro tuto expozici. Druhá část výstavy sestává ze série kreseb *Eight Times Six* (Osm krát šest) z roku 1977.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

OBCHOD NA KORZE V BUBNECH

■ Dne **7. září** od 19.30 se v Památníku ticha v Bubnech uskuteční projekce klasického, nedávno digitálně restaurovaného snímku *Obchod na korze* režisérů Elmara Klose a Jána Kadára, natočeného dle novely Ladislava Grosmana, za který získali roku 1966 cenu Oscar za nejlepší cizojazyčný film. Projekci doprovází živá hudba Zdeňka Lišky v podání Symfonického orchestru hlavního města Praha FOK.

Vstupenky v ceně 550 Kč (základní) a 1000 Kč (benefiční) lze koupit on-line na www.bubny.org.

LITERÁRNÍ VÝLET

■ Dne **10. září** se uskuteční již 23. literární výlet Zuzany a Evžena Brikciusových, tentokrát pojatý jako pocta prezidentu T. G. Masarykovi. Výlet začíná v 17 hodin ve Viničním altánu – v Grébovce, pokračuje od 19.15 na vyhlídkové terase před Památníkem národního písemnictví a poté od 20 hodin v sále Boženy Němcové v památníku.

Program zahrnuje divadelní vystupy, hudbu (Blue Note Trio) a referát dr. Jaromíra Slomka.

AMIR OR V PLZNI

■ Na plzeňský literární a knižní festival Svět knihy, který se koná ve dnech **21.–22. září** v areálu Depo2015, je kromě jiných zajímavých hostů pozván přední izraelský básník a esejista, jehož dílo bylo přeloženo do čtyřiceti pěti jazyků, **Amir Or** (info o programu viz www.svetknihy.cz).

DNY ŽIDOVSKÉ KULTURY V MIKULOVĚ

■ Z někdejší židovské čtvrti v Mikulově se sice zachoval jen zlomek, ale její historický odkaz připomínají **Dny židovské kultury**: letos probíhají ve dnech **21.–23. září**. Program zahrnuje taneční a hudební vystoupení a výstavy, ochutnávky židovské kuchyně a také zpřístupněné památky, především synagogu a hřbitov. Nejzajímavějšími místy někdejšího mikulovského ghetta provede zájemce naučná stezka.

TABOOK V TÁBOŘE

■ Jedním z témat oblíbeného festivalu malých nakladatelů Tabook v Táboře, jenž se koná ve dnech **27.–29. září**, je *Československo aneb Židé, Němci, Maďaři, Romové, Poláci, Rusíni...* Do Tábora letos zavítají mj. Arnošt Goldflam, E. K. Sidon, Fedor Gál, ale také zástupci nakladatelství Sefer a Ztichlá klika.

DESET HVĚZD – KULTURNÍ AKCE

■ V rekonstruovaných synagogách, rabínských domech či židovských školách se kromě stálých expozic konají rozmanité kulturní akce, které probíhají i na podzim. V synagoze v **Polné** můžete během **září a října** zhlédnout zajímavé abstraktní fotografie **Harryho Farkaše**; v **boskovickém** obecním domě se koná výstava *Židé v Gulagu (21. 9.–16. 11.)*, která představuje došavadní výzkum pracovníků Ústavu pro studium totalitních režimů, založený na rozhovorech s pamětníky a nově objevených dokumentech NKVD (viz informaci o stejnojmenné publikaci na straně 25). Ve Staré synagoze v **Plzni** se dne **17. září** od 19 hodin koná v rámci festivalu Hudba v synagogách plzeňského regionu koncert komorního orchestru Harmonia Praga nazvaný *Paganini v Čechách*. Více informací o programech viz www.10hvезд.cz.

POCTA L. BERNSTEINŮVI V RUDOLFINU

■ Zahajovací koncert 92. sezony v pražském Rudolfinu bude poctou Leonardu Bernsteinovi, od jehož narození uplynulo 25. srpna sto let. Koná se **1. října** od 19.30 hodin a program představí autora hudby k muzikálu *West Side Story* poněkud neobvykle: jako autora duchovní hudby, který se hlásí k evropské tradici klasické hudby i ke svým židovským kořenům. Zazní *Chichesterské žalmy*, které Bernstein složil v roce 1965 na objednávku děkana chichesterské katedrály v anglickém Sussexu. Text starozákonních žalmů zhudebnil v hebrejském originále, jehož specifický rytmus předurčil rytmicky živý charakter hudby.

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

(Maiselova 18, P 1, velký sál)

Káva o půl čtvrté

■ Ve čtvrtek 20. září přivítáme na Kávě legendární tenistku, v současné době psycholožku PhDr. **Helenu Sukovou**. Vynikající deblistku, která několikrát zvítězila ve Wimbledonu a na US Open a dnes využívá své zkušenosti a učí, jak získat psychickou odolnost.

Kavárna je přístupna od 14.30, program začíná v 15.30. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Maiselova synagoga** (Maiselova 10, P 1)

■ 6. 9. od 19.00: *Ave Musica / Širim Širi / Písně mi zpívej / Židovská renesanční a barokní hudba*. Koncert brněnského souboru Ave Musica, během něhož zazní mezi jinými i skladby Salomona Rossiho (1570–1630), Cristiana Giuseppeho Lidartioho (1730–1793) a Abrahama Cacerese (1718–1740). Vstupenky lze zakoupit v Maiselově synagoze, v Informačním centru ŽMP (Maiselova 15, Praha 1), v síti Ticket Art a na webových stránkách ŽMP. Vstupné 230 Kč / 150 Kč.

■ 12. 9. v 19.00: *Tohle je má píseň: Tóny z Terezína doznívají ještě dnes*. Prezentace knihy australského autora Richarda Yaxleyho na motivy díla hudebníka Rafaela Ullmanna. Představí ji redaktorka Katarína Belejová (nakladatelství Albatros Media). Vybrané úryvky z knihy přednese Jan Kačer. Kniha bude na místě k prodeji. Vstup volný.

■ 20. 9. v 19.00. *Židé v gulagu*. Dodnes je málo známo, že k největším sovětským represím vůči Čechoslovákům došlo v období 2. světové války. Druhou nepočtenější skupinou československých občanů, kterou postihl sovětský represivní režim v letech 1939–1945, přitom byli Židé. Publikaci *Židé v gulagu. Sovětské pracovní a zajatecké tábory za druhé světové války ve vzpomínkách židovských uprchlíků z Československa* představí autorská dvojice historiků Adam Hradílek a Jan Dvořák z Ústavu pro studium totalitních režimů. Kniha vyšla za podpory NFOH. Vstup volný.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP****Auditorium** (Maiselova 15, 3. patro)

■ 9. 9. od 14.00: Dílna OVK – dvůr, Maiselova 15. *Lviček Arje a židovská symbolika*. Nedělní dílna pro rodiče s dětmi, při které se účastníkům představí nejnámější židovské symboly. Prohlídka: Starý židovský hřbitov. Vstupné 50 Kč.

**KULTURNÍ
POŘADY**

Eva Kosáková: Čtyři typy žáků – obraz z výstavy *Více méně čtyři* v Jeruzalémské synagoze.

■ 13. 9. v 18.00. *Obraz Židů a Izraele v době rostoucí iracionality čili ideologické myšlení*.

Stejně jako Stát Izrael prošel v uplynulých sedmdesáti letech četnými změnami, proměňovaly se ve světle událostí 20. století i podoby antisemitismu: od poválečného „špatného svědomí“ z holokaustu až k nařčení Izraele z genocidy a nacismu. O tom promluví ve své přednášce v rámci cyklu Izrael 70 politolog a nakladatel Alexandr Tomský. Vstup volný.

■ 17. 9. v 18 hod. *Shromaždiště židovského obyvatelstva na území protektorátu*. Na území Protektorátu Čechy a Morava zřídili nacisté v rámci tzv. konečného řešení židovské otázky 15 shromaždišť. Zde strávili předvolaní muži, ženy a děti poslední dny před deportací. Historii těchto shromaždišť a osud těch, kteří jimi prošli, přiblíží v rámci přednáškového cyklu k nové expozici Židovského muzea v Praze *Cesty bez návratu. Deportace Židů z českých zemí 1939–1945* v areálu Pinkasovy synagogy kurátorka výstavy Jana Šplíchalová a Tomáš Fedorovič z Památníku Terezín. Vstup volný.

■ 26. 9. v 16.00. *Pocta Dagmar Lieblové*. Vernisáž výstavy prací žáků základních a středních škol, kteří se zúčastnili projektu *Vím, co se stalo: pocta Dagmar Lieblové*. Projekt, kterého se zúčastnilo na 700 studentů, byl věnován vzpomínce na oběti druhé světové války a probíhal v OVK Židovského muzea v Praze od ledna do března letošního roku. Vernisáž hudebně doprovodí žáci gymnázia Přírodní škola a budou vyhlášeni vítězové projektu. Večer i výstava jsou věnovány památce dlouholeté předsedkyně Tereziánské iniciativy Dagmar Lieblové (1929–2018), která v rámci projektu uskutečnila své poslední besedy se školami. Vstup volný. Výstava potrvá do konce října, přístupná je Po–Čt 12–16, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ****Tř. Kpt. Jaroše 3, Brno**

■ 2. 9. ve 14.30: *Komentovaná prohlídka židovského hřbitova v Brně-Židenicích*. Výklad religionistky Kristýny Kuboňové se zaměří na rituály spojené s pohřbíváním a na osudy zde pochovaných příslušníků významných továrnických a průmyslnických rodin. Max. počet účastníků je 30; rezervace na e-mailu: kristyna.kubonova@gmail.com. Poplatek ve výši 30 Kč se hradí na místě.

■ 5. 9. v 17.00: Vernisáž výstavy *Nechte mě být, jaká jsem – životní příběh Anne Frankové*. Vzdělávací výstava Anne Frank House v Amsterdamu vypráví příběh Anne Frankové, její rodiny i dalších ukryvaných v zadním traktu domu v Amsterdamu, to vše v kontextu nacistické politiky a událostí druhé světové války. Vernisáž bude doplněna projekcí dokumentárního filmu *Krátký život Anny Frankové* (Beta Trade, 2004). Vstup volný. Výstava je přístupná do konce října.

■ 12. 9. v 17.00: *Setkání s Hanou Frejkovou*. Zpěvačka a herečka Hana Frejková prožila své dětství v komunistickém Československu jako dcera národohospodáře Ludvíka Frejky, popraveného ve vykonstruovaném politickém procesu. Bolestné hledání pravdy o identitě své rodiny i nacházení vlastní identity popsala v autobiografické knize *Divný kořen* (Torst, 2007). V rámci besedy představí Hana Frejková také audioverzi této knihy (Radioservis, 2017). Vstupné 30 Kč.

■ 18. 9. v 17.00: *Procházka po stopách židovských architektů*. Po stopách realizací známých i zapomenutých židovských architektů povede komentovaná procházka s historičkou architektury Zuzanou Ragulovou. Sraz účastníků je v 17.00 u bronzového modelu města před Místodržitelským palácem. Vstupné 30 Kč.

■ 20. 9. v 17.00: *Zvláštnosti a taktika orgánů čs. kontrarozvědky při agenturně operativním rozpracování sionistů a židovských buržoazních nacionalistů aneb Dilemata židovské pospolitosti za tzv. normalizace ve světle archivních dokumentů a fotografií*. Přednáška dokumentaristy Martina Šmoka mapující období po invazi armád Varšavské smlouvy se uskuteční za podpory statutárního města Brna. Vstupné 30 Kč.

■ 23. 9. v 10.30: Nedělní program pro rodiče s dětmi: *Medvídek Dubí objevuje Zemi zaslíbenou*. Dílna pro rodiče s dětmi od 5 let se koná v prostorách sálu Turistického a informačního centra ŽOB na židovském hřbitově v Brně-Židenicích. Vstupné 30 Kč.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Plujeme 21 let:** První školní den školního roku 2018/19 si připomeneme již 21 let od založení Lauderových škol. Jako každoročně uvítáme na školním dvoře prvňáčky a primány. Všichni naši žáci a studenti dostanou školní kalendář, jehož titulní stránka zobrazuje první školní den předchozího školního roku. A letos nás je ještě o několik víc. Stávající budova nám už nestačí, proto bude v průběhu příštího léta a podzimu dostavěna část dalšího patra, v níž bude zřízeno několik učeben.

■ **Přípravné kurzy:** Kurzy pro zkoušky na osmileté gymnázium (matematika, čeština) budou probíhat vždy v úterý od 14.30 do 16.10. Příprava je rozdělena na dvě části – od 18. 9. do 27. 11. a od 4. 12. do 9. 4.

První část přípravy začne 18. září ve 14.30 hodin. V průběhu listopadu všichni žáci napíší tři kratší testy, jejichž výsledky přibližně ukážou, co z požadované látky již žáci umějí a na co je naopak třeba se zaměřit. Pokud v průměru budou mít žáci z testů méně než 33 procent, nebudou již pokračovat v druhé části přípravy. Z mnoha předěšlých let máme zkušenost, že toto je zcela minimální hranice, aby vůbec bylo možné do dubna něco řešit; u výsledků pod 1/3 to je dle našeho názoru zbytečný tlak na dítě.

Platby za přípravu na přijímací zkoušky budou tedy probíhat ve dvou fázích. První platba činí 1000 Kč a je splatná do konce září 2018. Druhá platba činí 1500 Kč, splatnost je do 14. prosince 2018.

Zájemci o kurzy se musí přihlásit e-mailem u paní Gabriely Kučerové (gabriela.kucerova@lauder.cz). *ls*

VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ NFOH A SEMINÁŘ

■ Vyhlašujeme výběrové řízení v programech Péče, Připomínka, Obnova, Budoucnost a podprogramu Naše Budoucnost. **Uzávěrka je 18. září 2018.** Žádosti se podávají prostřednictvím systému Grantys na adrese <https://nfoh-granty.cz/login>. Systém bude otevřen v den uzávěrky do 22 hodin. Odkazy na grantová pravidla jsou součástí systému Grantys a také si je můžete stáhnout níže. Rovněž zde najdete manuál pro žadatele. V případě jakýchkoli dotazů nás neváhejte kontaktovat.

■ Zároveň zveme především méně zkušené žadatele na seminář. Dozvíte se podrobnosti z grantových pravidel a společně projdeme vyplnění žádosti a rozpočtu v Grantysu. Seminář se bude konat 4. září od 10 do 12 hodin v Nadačním fondu obětí holokaustu, Legerova 22, Praha 2, 4. patro. Hlásit se můžete e-mailem koordinátorce Andree Fictumové (fictumova@fondholocaust.cz).

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

LUACH 5779

■ **Židovský diář – Luach – na rok 5779 (2018/2019) je již v prodeji. Obsahuje přehled židovských svátků a významných dní, týdenní židovský i občanský kalendář, základní modlitby a požehnání v hebrejštině s českým překladem vrchního rabína Karola Efraima Sidona a adresář židovských obcí a organizací v ČR a na Slovensku.**

Luach 5779 můžete koupit v Maiselově 18, Praha 1 (na rabinátě a v kanceláři FŽO ve 2. patře) a v redakci *Roš chodeš* (Izraelská 1, Praha 3, Nový židovský hřbitov) za 70 Kč. Při zaslání poštou bude k ceně účtováno poštovné.

Objednávky zasílejte do redakce *Roš chodeš* (poštou – Izraelská 1, Praha 3, či e-mailem na roschodes@sefer.cz), nebo na FŽO (poštou k rukám paní Aleny Kopecké, Maiselova 18, Praha 1, či e-mailem na alena.kopecka@fzo.cz).

Luach 5779 je též k dostání ve vybraných pražských knihkupectvích (Kalich v Jungmannově ulici, Knihkupectví Franze Kafky v Široké ulici, Oliva v Husově ulici a Academia na Václavském náměstí) za doporučenou cenu 100 Kč.

VZPOMÍNKA

NA RODINU WINTERNITZOVU

■ Na pátek 21. září od 14.30 hodin chystá spolek Zikaron v Jindřichově Hradci odhalení kamenů zmizelých členům rodiny Winternitzovy v Panské ulici. Mnozí z nás měli to štěstí a setkali se s vitální dámou, paní Leopoldinou Šimonovou, roz. Winternitzovou. Trpělivě vyprávěla o své válečné zkušenosti, o životě v předválečném Jindřichově Hradci, ale i o svých sourozencích, kteří válku nepřežili. Právě jim se náš spolek rozhodl věnovat vzpomínku. Jedná se o Jiřího Winternitze (nar. 1908), Olgu Winternitzovou (1907), Marii Schönovou, roz. Winternitzovou (1915), a její malou dcerku Marcelku Schönovou (1936). *Marta Lebllová*

SUKOT A DIVADLO

V JINDŘICHOVĚ HRADCI

■ V neděli 23. září pořádá místní spolek Zikaron ve spolupráci s kavárnou FotoCafé a za finanční podpory města Jindřichův Hradec připomenutí svátku Sukot. Slavnost pro děti i dospělé bude zahájena ve 14 hodin v prostorách kavárny FotoCafé a přilehlé zahrady. Těšit se můžete na ochutnávku typických jídel, na stavění a zdobení suky, ale i na divadelní představení *Dřevěná krabička*

v provedení divadelního spolku Ochotní Suchdolníci. Jejich hru inspirovala pohádka, kterou v terezínském ghettu sepsal JUDr. Eduard Lederer. Představení vzniklo v režii paní Adriany Skálové, pravnučky JUDr. Lederera, a tak se pohádkový příběh propojil s příběhem rodiny Ledererů, která v historii našeho města zanechala nesmazatelnou stopu. Spolek Zikaron srdečně zve širokou veřejnost. *Marta Lebllová*

PROGRAM BEJT SIMCHA

■ Bejt Simcha zve na sukotový víkend v přírodě pro rodiny s dětmi, který se koná ve dnech 28.–30. září. Zájemci, ozvěte se laskavě na kehila@bejtsimcha.cz.

■ Na podzim pokračují naše vzdělávací kurzy: ivrit pro začátečníky každé úterý od 18.00; kurz pro pokročilé ve čtvrtek od 18.00 a pro středně pokročilé od 19.30. Úvod do judaismu každé úterý od 19.45. Více informací získáte na adrese www.bejtsimcha.cz.

KULTURNÍ PROGRAM HAGIBOR

■ 5. září od 14.30: Setkání před Vysokými svátky se zemským rabínem Karolem Efraimem Sidonem.

■ 6. září od 15.00: Vernisáž výstavy fotografií Pavliny Schultzové.

■ 26. září od 10.30: Klavírní dopoledne – hraje Igor Tausinger.

■ Výstavy: *Deset let Hagiboru* – fotografie; *Co se do Obecních novin nevešlo* – fotografie Petra Balajky.

MEZIGENERAČNÍ VÝZKUM

■ Vážení čtenáři, obracím se na Vás s prosbou o účast na zajímavém mezinárodním výzkumu, jenž si klade za cíl porovnat historické zkušenosti a postoje napříč židovskými poválečnými generacemi. Jmenují se Jakub Bronec, absolvuji doktorské studium na University of Luxembourg v Lucembursku a UK v Praze. Svou práci volně navazují na sociologickou studii profesorky Aleny Heitlingerové, která se na mém výzkumu podílí jako externí konzultant. Přípravovaný projekt porovnává proces mezigeneračního vývoje židovského vzdělávání v rámci demokratického (lucemburského) a nedemokratického (československého) státního zřízení po roce 1945. V případě zájmu mě, prosím, kontaktujte na e-mailové adrese jakub.bronec@uni.lu nebo na tel. čísle +420 603 343 858. Děkuji Vám a těším se na spolupráci.

SEZNÁMENÍ

■ Táta se synem ze severní Moravy hledají ženu, která s nimi povede židovskou domácnost, děti vítány. Kontakt: 774 594 089, bucbron@seznam.cz.

ŽNO BRATISLAVA

V **septembri** oslávia narodeniny: pán Juraj Alexander – 74 rokov; pani Dagmar Dvoriská – 87 rokov; pani Katarína Gályová – 65 rokov; pán Ing. Peter Gero – 76 rokov; pani Mgr. Jana Hanusková – 60 rokov; pani Jasna Hatiarová – 71 rokov; pán Igor Händler – 65 rokov; pani Doc. RNDr. Mária Hvastijová – 82 rokov; pani Viera Kamenická – 70 rokov; pani MUDr. Veronika Lehotská – 85 rokov; pani Mária Országová – 84 rokov; pán Milan Reitmann – 65 rokov; pani MUDr. Daniela Stanitzová – 71 rokov; pán Nathan-Karol Steiner – 85 rokov; pán Peter Šťastný – 77 rokov; pani Viera Šurdová – 71 rokov; pani Ing. Viera Vašková – 73 rokov; pani Dagmar Volková – 60 rokov; pán Dr. Jozef Weiss – 85 rokov; pani Dr. Mária Weissová – 85 rokov, a pani Renné Žiaková – 90 rokov.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

V auguste zomreli členovia našej obce: pán Henrich Fundárek, pán Ernest Brodek a pani Anna Eliášová. *Zichronam livracha!*

ŽO BRNO

V **září** oslaví své narodeniny: pani Věra Bakalová, nar. 14. 9. – 77 let; pan Samuel Blau, nar. 5. 9. – 16 let; pan Petr Fiša, nar. 15. 9. – 63 let; pan Arnošt Goldflam, nar. 22. 9. – 72 let; pan David Kšica, nar. 13. 9. – 43 let; pani Hana Němečková, nar. 30. 9. – 36 let; pani Eva Neufeldová, nar. 28. 9. – 85 let; pani Eva Pěnčíková, nar. 8. 9. – 86 let; Elijah Shai Selinger, nar. 19. 9. – 10 let; pani Ráchel Michaela Selingerová, nar. 20. 9. – 45 let; pan Tomáš Schuller, nar. 10. 9. – 44 let; pani Růžena Svobodová, nar. 13. 9. – 70 let; pani Michaela Walsbergerová, nar. 10. 9. – 43 let, a pani Ivana Zapletalová, nar. 16. 9. – 56 let. Přejeme jim všechno nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **září** oslaví narodeniny: pan Mgr. Jaroslav Faltýn, nar. 25.9. – 42 let; pani Jana Majzliková, nar. 10.9. – 41 let; pani Zlata Palkovičová, nar. 9.9. – 34 let, a pani Diana Shonert, nar. 21.9. – 32 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **září** oslaví narodeniny pan Gabriel Szász, nar. 4.9. – 89 let. Přejeme mu všechno nejlepší do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v **septembri** slávia sviatok narodenín: pani Eva Breinerová – 81 rokov; pani Berta Grosso-

ZPRÁVY Z OBCÍ

vá – 91 rokov; pani Judita Grunbergerová – 96 rokov; pani Katarína Hirschová – 87 rokov; pán Kende Csaba – 85 rokov; pán Luby Ladislav – 70 rokov; pani Zuzana Ošerová – 67 rokov; pán Juraj Tkáč – 69 rokov, a pani Eva Gatiová – 71 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **září** oslaví narodeniny: slečna Jitka Špačková, nar. 1.9. – 30 let; pan Pavel Gerö, nar. 16.9. – 45 let, a pani Eva Gärtnerová, nar. 23.9. – 81 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V **září** oslaví životní jubileum: pani Petra Poláková, nar. 20.9. – 35 let; pani Eva Franklová, nar. 5.9. – 71 let; pan Matyáš Ritter, nar. 15.9. – 25 let; pan David Ritter, 15.9. – 25 let; pani Eva Skládalová, nar. 14.9. – 71 let; pan Daniel Peršin, nar. 12.9. – 32 let, a slečna Anna Klimešová, nar. 12.9. – 15 let. Přejeme jim vše nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **září** oslaví narodeniny: pan Michal Arend, nar. 4.9. – 69 let; Boris Buček, nar. 22.9. – 10 let; pani PhDr. Judita Freundlichová, nar. 16.9. – 80 let; pan Bc. Jan Hess, nar. 8.9. – 45 let; pani Eva Jiříčná, nar. 1.9. – 92 let, a pani Věra Rolková, nar. 13.9. – 80 let. Přejeme jim všechno nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V měsíci **září** oslaví narodeniny pani Sarah Ruth Hájková – 28 let; pan Arnošt Bergmann – 62 let; pan MUDr. Marcel Hájek – 53 let; předseda obce, pan Jiří Löwy – 61 let, a pani Eva Vojtěchová – 59 let. Všem ju-

bilantům přejeme vše nejlepší, hodně zdraví, štěstí a lásky. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **září** oslavují narodeniny: pani Eva Bielová, nar. 25.9. – 98 let; pani Gertruda Denská, nar. 25.9. – 88 let; pani Dagmar Friedová, nar. 11.9. – 96 let; pani Erika Gärtnerová, nar. 30.9. – 81 let; pani Jana Hamplová, nar. 2.9. – 88 let; pani Regina Hejnová, nar. 18.9. – 94 let; pan Ivan Klíma, nar. 14.9. – 87 let; pan Karel Köcher, nar. 21.9. – 84 let; pani Helena Krouská, nar. 12.9. – 97 let; pani Michaela Marečková, nar. 25.9. – 80 let; pani Marie Marková, nar. 29.9. – 80 let; pani Zuzana Mináčová, nar. 24.9. – 87 let; pan Jaroslav Poskočil, nar. 25.9. – 88 let; pani Viera Šlesingerová, nar. 5.9. – 94 let; pani Helena Tatarová, nar. 7.9. – 80 let, a pani Hana Trávová, nar. 10.9. – 93 let. Oslavencům přejeme hodně zdraví a spokojenosti. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

Dne 1. srpna zemřel ve věku nedožitých 85 let pan Václav Wittmann.

Dne 9. srpna zemřela ve věku 98 let pani Marianna Langerová. Se zesnulou jsme se rozloučili 14. srpna v obřadní síni Nového židovského hřbitova, obřad provedl vrchní pražský rabín David Peter.

Dne 21. srpna zemřela ve věku 89 let pani Margit Maršálková.

Zichronam livracha!

ŽO TEPLICE

V **září** oslaví své narodeniny: pan Miloš Lichtenstein, nar. 6.9. – 37 let; pani Sonja Lichtensteinová, nar. 18.9. – 72 let; pani Tereza Skálová, nar. 26.9. – 33 let; pan Vít Lichtenstein, nar. 7.9. – 33 let; pan Samuel Látal, nar. 9.9. – 19 let; pan Dominik Látal, nar. 17.9. – 25 let; pani Gabriela Becková, nar. 1.9. – 43 let, a pani Šeindly Faerman, nar. 20.9. – 87 let. Celá teplická obec jim přeje hodně zdraví a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO TREŇČÍN

V **septembri** oslávia narodeniny: pani Tatiana Bičanovská – 68 rokov; pani Eleonóra Nápoká – 68 rokov; pani MUDr. Marta Groplová – 77 rokov; pani MUDr. Slávka Žilinčanová – 76 rokov, a pán Emil Weil – 67 rokov. Srdečne našim členom gratulujeme a prajeme všetko dobré.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **září** oslaví narodeniny pani MUDr. Antonie Chuchutová. Celá obec přeje naší člence hodně zdraví a spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ZEMŘEL SENÁTOR JOHN McCAIN

V sobotu 25. srpna zemřel ve věku 81 let po dlouhé a těžké nemoci republikánský senátor John McCain, neúspěšný kandidát v prezidentských volbách roku 2008, jeden z neváženějších členů Republikánské strany (zastávce rychlého a tvrdého odporu vůči diktátorům, kritik současného, od demokracie se odchyloujícího vývoje ve východní Evropě, ale také politiky prezidenta Trumpa). Řada nekrologů v izraelském tisku zmiňuje jeho vytrvalou podporu židovskému státu a důraz, jaký kladl na lidská práva. Citujeme z osobní vzpomínky, již přispěl sovětský disident a izraelský politik Natan Šaransky:

„Pár měsíců po volbách roku 2008 jsem byl náhodou ve Washingtonu a vyhledal jsem svého starého přítele, senátora Johna McCaina. Chtěl jsem mu po porážce, kterou utrpěl ve volbách, vyjádřit podporu i naději, že jeho odkaz to nijak neovlivní. Potěšilo ho, že jsem ho přišel podpořit, ale má ujištění nijak nepotřeboval. Na svou porážku už nemyslel. Byl v jednom ohni, zapálený pro svou čerstvou bitvu, křížovou výpravu za to, aby se mučení (ve věznicích *Guantánamo*) postavilo mimo zákon. ‚Nepotřebuji snad vysvětlovat, proč to musíme zastavit,‘ pravil, přičemž nepovažoval za důležité, že ho jeho vlastní politický tábor kritizuje. ‚Je nám to jasné.‘

Ono ‚nám‘, o kterém senátor McCain mluvil, a spřízněnost, na niž narážel, vznikla při našem úplně prvním setkání, když jsem poté, co mě roku 1986 propustili ze sovětského gulagu, přijel do Spojených států. ‚Chápu, proč jste před dvěma lety odmítl propuštění ze sovětského vězení,‘ řekl mi a měl tím na mysli dohodu, již jsem k úžasu a šoku mnoha západních podpůrců tehdy odmítl. Mnoho lidí nerozumělo tomu, proč jsem odmítl žádost o předčasné propuštění ze zdravotních důvodů. Sovětské úřady totiž tajně slíbily americkým protějškům, že žádosti vyhoví. Ale McCain, který na vlastní kůži prožil hrůzy zajetí a diktátorský režim, chápal, proč jsem to nemohl udělat.

Věděl, jak by takovou žádost sovětské autority prezentovaly, jak by ji využily k tomu, aby prohlásily, že já, kritik režimu, jsem přijal jejich právo ovládat můj osud. Věděl, jak by to využily k tomu, aby zlomily ducha dalších disidentů.

McCain mým důvodům rozuměl, protože sám měl za sebou podobnou volbu. Když severovietnamská vláda nabídla, že ho propustí přednostně před ostatní-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

John McCain v Jeruzalémě. Foto archiv.

mi válečnými zajatci, odmítl, i když ho drželi v příšerných podmínkách.

Věděl, že určité hodnoty stojí výše než přežití a pohodlí.

Tato McCainova zkušenost prosvítala skrze veškeré jeho úsilí během dlouhé a význačné politické kariéry. Nikdy nepřestal podporovat disidenty, trpící pod diktátorskými režimy, a nikdy nezapomněl, že některé věci jsou nadřazeny ohledům reálné politiky a partijním liniím.“

ZACHRÁNKYNĚ JANOMAMŮ

Německo ocenilo Goethovou medailí Claudii Andujarovou (nar. 1931), která jako dítě uprchla před nacismem a od sedmdesátých let minulého století se věnuje pomoci severobrazilskému indiánskému kmeni Janomamů.

Claudia Andujarová se sice narodila roku 1931 ve Švýcarsku (ve švýcarsko-maďarsko-židovské rodině), ale dětství prožila na pomezí Maďarska a Rumunska. Po německé okupaci byl otec zatčen, později zavražděn v Dachau, dcera s matkou uprchly a podařilo se jim nakonec dostat do USA. Claudia se stala fotografkou a většinu života věnovala tomu, aby prostřednictvím snímků a dalších aktivit upozorňovala na to, jak je kmen Janomamů decimován, jeho území ničeno stavbou dálnice či aktivitami ilegálních zlatokopů. Zásadně přispěla k tomu, že janomamské území bylo prohlášeno chráněnou rezervací, indiáni ji nazývají „dalajlama deštného pralesa“.

UCTIL TERORISTY

V létě přibýly další důkazy o tom, že současný vůdce labouristů Jeremy Corbyn má vážné problémy s Izraelem, hraničící s antisemitismem. V srpnu zveřejnil deník *Daily Mail* fotografie a zprávu, podle níž se měl Corbyn roku 2014 v Tunisku účastnit trzny za palestinské teroristy, kteří na olympiádě v Mnichově 1972 zavraždili 11 izraelských atletů. Corbyn už dříve popřel, že by se účastnil trzny za teroristy, a sdělil, že se na hřbitově, kde teroristé leží, účastnil smutečního aktu za 47 lidí, kteří zemřeli při leteckém útoku Izraele na tuniskou základnu OOP roku 1985. Reportéři hřbitov navštívili a zjistili, že plaketa se 47 oběťmi je umístěna asi 14 metrů od místa, kde byl Corbyn vyfotografován. „Namísto toho se nacházel vedle desky, jež leží v náhrobků členů organizace Černé záři,“ napsal *Daily Mail*. Snímek vzbudil v Británii rozhořčení, ministr vnitra žádal Corbynovu rezignaci.

KVŮLI OTCI

Jako jeden z důvodů, proč se bývalý právník prezidenta D. Trumpa Michael Cohen rozhodl vypovídat u federálního soudu a přiznat protiprávní jednání, k němuž ho Trump během kampaně instruoval, byl údajně hovor s jeho otcem. Odehrál se v době, kdy se ve Spojených státech na základě tehdejšího (a později zrušeného) Trumpova rozhodnutí rozdělovaly rodiny ilegálních imigrantů a otec, přeživší holocaustu, řekl synovi, že nepřežil nacistickou genocidu proto, aby bylo jeho jméno vláčeno kvůli Trumpovi bahnem.

(am, ztis.cz)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolinie České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007 (16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstec@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 31. 8. 2018. Cena 20 Kč (0,90 €)